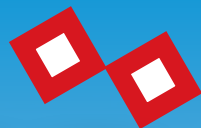

HRVATSKI PLANINAR

125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
1898 – 2023

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **115**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

4

TRAVANJ
2023

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschhoffset d.o.o.,
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku

iznosi **19,90 €**. Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35,00 €, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 2,00 € (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

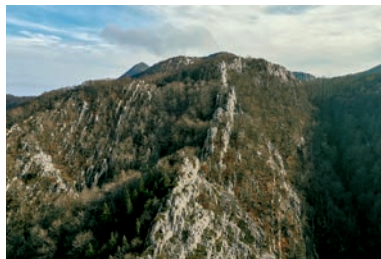
Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

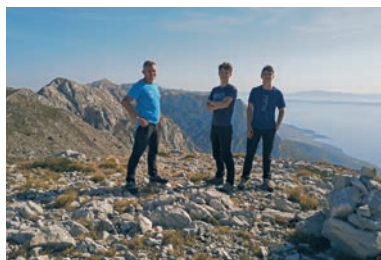
160 O jamama u nepristupačnim dijelovima južnog Velebita

168 Balkane, Balkane, Balkane, moj...

177 U Prokletijama, zemlji dobroćudnih divova

181 Ispunjenje triju snova

Sadržaj

Članci

- 160 O jamama u nepristupačnim dijelovima južnog Velebita**

Raul Horvat

- 168 Balkane, Balkane, Balkane moj...**

Damir Šantek

- 173 Mitovi i bajke**

Damir Šantek

- 177 U Prokletijama, zemlji dobroćudnih divova**

Željko Vinković

- 181 Ispunjenje triju snova**

Kristijan Čikor

- 185 Ugasi svjetlo, upali zvijezdu**

Klara Jasna Žagar

- 191 Kako su se sveci uspeli na planinske vrhove**

Damir Šantek

- 195 Gdje se sakrila jesen?**

Snježana Plazonja

Rubrike

- 198 Planinarska faleristika:**
Značke PSH i HPS (1. dio)
(priredio: Vjekoslav Kramberger)

- 200 Vijesti:** Ulaganja u planinarsku infrastrukturu u 2023. godini, Stručni seminar za markaciste u planinarskoj kući »Zvonimir Plevnik« na Kalvariji kod Karlovca

- 203 Brdo knjiga – festival knjiga i planina**

- 204 Kalendar akcija**

- 206 Planinarska enigmatika**

Tema broja

Jame u nepristupačnim dijelovima južnog Velebita

Naslovnica

Kostelgrad na Kunagori (u daljini Donačka gora),
foto: Alan Čaplar

125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
1898 – 2023

O jamama u nepristupačnim dijelovima južnog Velebita

dr. Raul Horvat, Zagreb

Vrletni i nepristupačni predjeli južnog Velebita skrivaju mnogo jama koje nisu poznate ni planinarima, ni speleolozima, ni kartografima. Većini jama na koje sam nailazio tijekom mnogih prodiranja kroz velebitska bespuća zapamtio bih položaj (ili su njihove koordinate ostale zabilježene u mojem mobitelu), tako da bih se i danas znao vratiti do njih. No, do nekih se od njih danas ne bih znao vratiti, barem ne otprve. Ono što vrijedi za jame, ne vrijedi za špilje

(njih je kudikamo manje), tako da se ne sjećam da sam u bespućima južnog Velebita naletio na špilju koja bi bila baš pravo otkriće. Doduše, nedavno sam pronašao zanimljivu špilju na nepristupačnom mjestu, u području zvanom Jatare, kojih 700 m jugoistočno od markiranog puta Križac – Šugarska duliba, a u visini podnožja Saljeva kuka. Premda u njoj nema ljudskih tragova, mislim da je mogla biti poznata ljudima koji su nekoć nastanjivali okolne dolce, npr. Bukovac.

Otvor jame Gnat

RAUL HORVAT

Goli vrh s grebena iznad jame Gnat

Koliko mi je poznato, speleološka istraživanja pojedinih jama skrivenih u vrletima južnog Velebita provodila su se još 80-ih godina prošlog stoljeća. Većinu tih istraživanja predvodio je poznati speleolog Jadranko Ostojić Makina. Poslije toga, početkom 2000-ih godina, pripadnici Speleološkoga kluba Samobor istražili su nekoliko jama u okolici Šugarske dulibe, a nekoliko godina poslije, u speleološkoj ekspediciji »Južni Velebit 2005«, istraženo je više jama na području Ružnih draga, Pušijeg vrha i Milkovića vrata. Zasižno najveći »ulov« na toj ekspediciji bilo je pronalaženje i istraživanje jame Gnat (–343 m) u izvanredno slikovitoj vrtači, petstotinjak metara jugoistočno od zaravni poznate pod imenom Dolac, mjesta gdje se markirani put Brušane – Šugarska duliba previja na velebitsku stranu, u blizini Katine jame.

Katina se jama nalazi ispod markiranog puta, a do otvora (koji se ne vidi sa staze) treba se strmo spustiti šezdesetak metara do dna vrtače poznate pod imenom Gluha. Kako piše dr. Ante Rukavina, jama je dobila ime tko zna po kojoj Kati. Moram priznati da ne znam je li ta jama

istraživana, no po logici stvari, posebice zbog blizine puta, najvjerojatnije ipak jest.

Iznad Katine jame, a u jugoistočnom smjeru, rastrgani nas greben pod niskom šumom, nakon petstotinjak metara, vodi u čudesan predio Velebita. Jako raspucane, tanko uslojene stijene sive boje odlika su toga dijela južnog Velebita. Na svom kraju greben se nadvija iznad dviju

Špilja u Jatarama

RAUL HORVAT
RAUL HORVAT

Jama na južnim pristrancima Siljevače

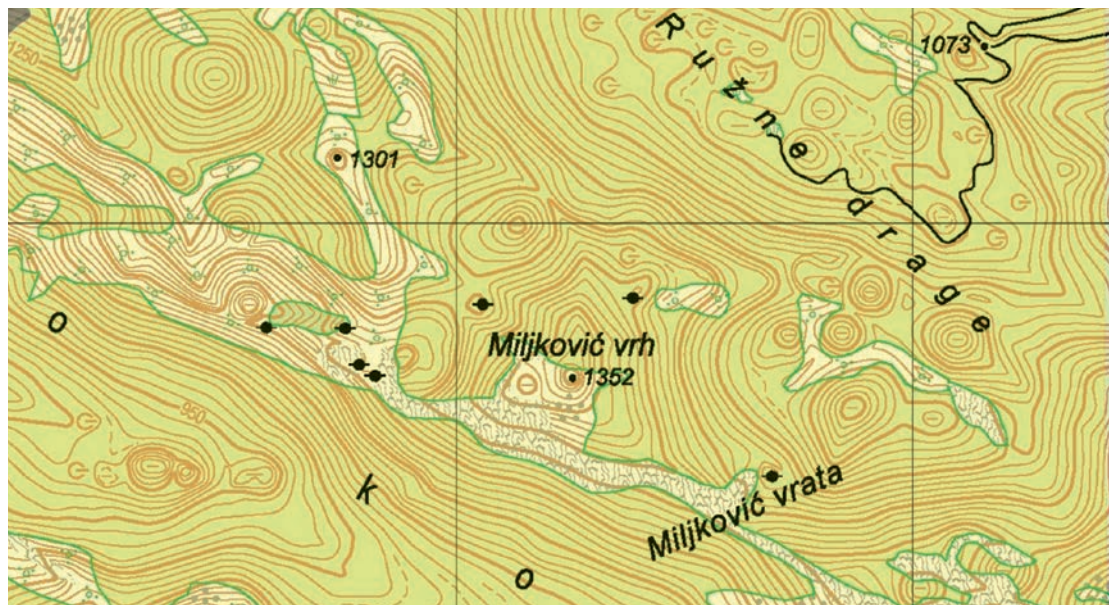
Katina jama

vrtača, od kojih je ona s južne strane nevjerojatno zastrašujućeg izgleda. U prvi mah nisam mogao ni pomisliti da bih se mogao spustiti do njezina dna, no začudo – uspio sam! Na dnu je jama s manjim otvorom, koju bi valjalo istražiti.

Sa sjeverne je strane grebena vrtača na čijem je dnu jama Gnat. Ta je vrtača planinarski veoma zanimljiva, prepuna je čudesnih kamenih oblika, a u blizini otvora jame je sniježnica duboka oko 20 metara, u kojoj uvijek ima snijega. Otvor jame, koji se nalazi na visini od nekoliko metara, zajedno

sa svim ostalim u toj vrtači, prava je atrakcija za oči. K tome, s grebena povrh tih vrtača izvanredan je vidik na Goli vrh (1451 m), na sjeverozapadnu stranu, kao i na vrh Grande, na jugoistok. Potonji vrh opisao sam u članku »Četiri vrha povrh Suzne doline u južnom Velebitu« (HP 9/2021).

Jama Gnat nije ucrtana u topografske karte. Od Brušana do Katine jame markirana staza po sredini siječe uvalu Divolenac, izrazito strmu i sklisku tijekom većeg dijela godine, što tu stazu čini jednim od najtežih markiranih putova na

Nepostojeće jame ucrtane oko Milkovića vrha

Vrh Grande (u sredini) i Grob Siljevača (lijevo)

Velebitu. Na potezu od spomenute staze prema jugoistoku, do podnožja Grob Siljevače (1449 m), lička je padina još strmija, što uspon/silazak čini gotovo nemogućim.

Dvaput sam se s gornjeg ruba spomenutog poteza spuštao postrance kako bih se domogao

markiranog puta, koji prolazi baš samom sredinom Divolenca. Pri svakom padu (koji je nemoguće izbjeći) najbolje se potpuno pustiti, da vas gravitacija spusti što niže. No jednom se takav spust, po maglovitom i skliskom vremenu, pretvorio u noćnu moru. Ni sam ne znam kako

Jama u dnu Ramina korita

Ružne drage

sam se niz opasnu i sklisku stijenu uspio spustiti u jednom komadu, kadli u njezinu podnožju ugledam duguljast otvor nepoznate jame. Otvor je kojih 250 metara istočno od markiranog puta, otprilike pri vrhu uvale Divolencu. Mislim da bih znao pogoditi to mjesto.

Gnat se nalazi u vrtači kojih pola kilometra jugozapadno od ruba zaravni koja se strmo ruši prema Ličkom polju. No, na samom rubu, definiranim potezom Dolac – Grob Siljevača, još su tri kamene vrtače. Najveća je, a ujedno i najzanimljivija, ona u sredini, ispod kote 1306 m. Dao sam joj provizorno ime Kameni dolac. U njoj su stijene uslojene na jednak način kao i oko Gnata, što sugerira da bi ta vrtača također mogla skrivati poneku jamu, no, promatranjem, prolazeći povrhnje, nisam uočio ništa.

Na temelju vlastitog iskustva procjenjujem da točnost ucrtanosti jama u precizne topografske karte iznosi oko 80 – 90 %. To se zatim prenosi u sve planinarsko-turističke karte. No, u tom dijelu Velebita postoji jedna velika pogreška, na koju je važno upozoriti. U blizini Milkovića vrata i Milkovića vrha ucrtano je točno sedam

jama, ali nijedna od njih nije prava jama! Obišao sam sva ta mjesta, radi se o manjim vrtačama, dubokima najviše dvadesetak metara, u kojima nema ništa zanimljiva. Za jedno od tih ucrtanih mjesta, ono najistočnije, u blizini Milkovića vrata, to je potvrđeno i u izvještaju speleološke ekspedicije »Južni Velebit 2005«. Blizu toga mjesta ipak se nalazi i jedna prava jama, manjih je dimenzija i nije ucrtana, a pored nje nalazi se pločica za označavanje speleoloških objekata. To bi trebala biti jama Hasanaginica (–32 m), no konačnu potvrdu za to od SK-a Samobor ipak nisam uspio dobiti.

Vrletnost i nepristupačnost terena zacijelo su glavni razlog zašto pogrešno ucrtane jame okolinaokolo Milkovića vrha planinari, speleolozi ili drugi istraživači Velebita nisu već prije otkrili i ispravili. Najlakši je pristup dvjema najsjevernijim »jamama« od okretišta šumske ceste u Ružnim dragama. Ondje se, nakon dvadesetak godina, šumarija nedavno ponovno aktivirala, a stotinjak metara prije samog okretišta sad je improvizirana velika betonirana kamenica pored ceste, puna vode. Nedavno je netko ondje pokušao nevješto

i nepotrebno markirati trasu od okretišta ceste do Milkovića vrata, pritom potpuno promašivši nekadašnji put koji se s Milkovića vrata preko Ružnih i Ravnih draga spuštao u Brušane.

Do ostalih »jama« pokušao sam se spustiti s teško dohvatljivoga grebena koji se u smjeru jugoistoka pruža između Konjevače i Milkovića kuka. Četiristotinjak metara dugačak greben (s označenom kotom 1301 m), slobodan od šume i pod travom, pruža izvanredne vidike. No, silazak s njega prema Raminu koritu bio je toliko opasan da sam na pola puta morao odustati i vratiti se na polazište. Pohod iz suprotnog smjera, uzbrdo, iz Ramina korita, bio je samo nešto lakši, no ipak težak i zahtjevan. Pri usponu iz Ramina korita, negdje na pola puta od korita do one najzapadnije ucrtane »jame«, naletio sam (napokon) na otvor prave jame. Nisam siguran da bih tako lako uspio pogoditi prilaz do tog mjesta. Iako je teren oko ucrtanih »jama« doista vrletan i teško prohodan, dakle, prilično »obećavajući« u pogledu

RAUL HORVAT

Jama na potezu Golić - Suzna dolina

pronalaska novih jama, posla za speleologe ovdje ipak neće biti.

U tom se dijelu južnog Velebita potpuno nepoznata i neucrtana jama velikog otvora nalazi kojih četiristotinjak metara sjeveroistočno od vrha Golića (izoliran vrh istočno od grebena

Na Brdašcu

RAUL HORVAT

Siljevače), na samom ulazu u šumovitu uvalu koja sa sjeverozapada zatvara Suznu dolinu. Pravilno je ucrtana u karte jama s golemim otvorom, u samom dnu Ramina korita, kojih dvjestotinjak metara sjeverno od VPP-a. Za ucrtani mi objekt u prijespomenutim Jatarama, označen između stjenovitog Stapa (nemojte ga zamijeniti s planinarski puno poznatijim Stapom iznad Ljubotića!) i travnatog Brdašca, nije jasno je li riječ o veoma dubokoj vrtači ili je na njezinu dnu i ulaz u jamu (bio sam na rubu te vrtače, ali nisam se spuštao do dna). U susjednom je, šumovitom Jasenovcu, u dnu vrtače, skrivena među stijenama, velika neucrtana jama koja je bila poznata nekadašnjim žiteljima toga dijela Velebita, no nisam čuo da ju je tko i istražio. Ni za korektno ucrtanu jamu na južnim padinama Siljevače, na prilično nepri-
stupačnom terenu, nisam čuo da je istraživana.

Stajao sam na rubu ucrtane jame u nepri-
stupačnim Paljevinama, između Suzne doline i Velikog Stolca, kao i na rubu one u vrtači u

njegovu sjeveroistočnom podnožju. Koliko mi je poznato, potonju je prije više desetljeća istražio tim speleologa pod Makininim vodstvom. Zanimljivo, uza sam rub novoprobijene šumske ceste koja s Ravnog Samara skreće do Plančica i Doline u malinjaku, otvor je impozantne jame, s kojega se jasno vidi ledena polica kojih pedesetak metara niže. Iako sam se i prije probijanja te ceste kretao tim terenom, nikad nisam bio naišao na tu jamu.

Nepoznatu jamu, na još vrletnijem terenu od svih dosad opisanih, pronašao sam prije desetak-petnaestak godina u gudurama ispod Panosa (1258 m). Gotovo mi je nemoguće čak i približno opisati gdje se ta jama nalazi. Na topografskim su kartama najbliži toponimi ispod Panosa Kuk Rasojati te travnati dolac Jabukovac (nema stanova, nema ograda, nema vode). Na pola se puta između Rasojatoga i Panosa uzdiže istaknut greben karakterističnih morfoloških obilježja, s kojega se pružaju nezaboravni vidici na travnate

Marine jame

Obli kuk (manji) s Krugom u pozadini

dolce na primorskoj padini, kao što su Platičevac i Devčić dolac. Taj potpuno gol greben dug šestotinjak metara, s ponekom prirodnom kamenicom, prozvao sam Zupci. Na silasku sa Zubaca, u smjeru Jurine drage, čiju zapadnu stranu rubno zahvaća markirani put Križac – Panos, naletio sam na tu jamu (nažalost, zagubio sam fotografiju njezina otvora).

Pretkraj ću spomenuti još dvije jame, jednu u užoj, a drugu u široj okolici Šugarske dulibe. Prva se nalazi na potezu Šugarska duliba – Mali Jasenovac, točno u sjevernom podnožju Obloga kuka. Rubom Malog Jasenovca prolazi markirani put Lukovo Šugarje – Šugarska duliba. Obli kuk s pravom nosi svoje ime, no osim što je uistinu oblog tjemena, k tome je i vrlo strm, tako da sam s oko polovice visine morao opozvati svoj uspon na nj. Najvjerojatnije je to jama koju su samoborski speleolozi istražili prije više od 20 godina i prozvali je Tu Fifti. Na rubu jame nisam zamijetio nikakvu pločicu, a neovisnu potvrdu iz njihova kluba ipak nisam uspio dobiti.

Cijeli taj predio oko Obloga kuka, uključujući i jame, planinarima je potpuno nepoznat, iako uistinu izgleda atraktivno. Teren ima specifičan

oblik površinskoga krša poznatog pod imenom mrežasti krš. U blizini je Obloga kuka i kuk koji je njegova manja replika, s tim što se na nj ipak moguće popeti bez pomagala. Vidikom s vrha dominiraju Krug i Veliki Stolac. Točno između Obloga kuka i markiranoga Saljeva kuka nalazi se Šaljev kuk (u narodu poznat i kao Kuk od Stazine). Nisko dolje, u južnom podnožju Saljeva kuka, jama je s pregradom, poznata u narodu kao Marine jame.

Neke od jama u ostalim predjelima južnog Velebita spomenuo sam u svojim prijašnjim člancima objavljenima u Hrvatskom planinaru. U ovome sam prikazu, osim lokacija pojedinih jama, ukratko opisao i krajobraze u njihovoj blizini, što može biti zanimljivo iskusnijim planinarima, kao i ostalim istraživačima Velebita. Za razliku od područja Crnopca, gdje je velik broj jama stisnut na malom prostoru, prostor južnog Velebita skriva jame raštrkane po mnogim nepristupačnim, ali i međusobno udaljenim mjestima. Budući da je fokus speleologa danas na Crnopcu i srednjem Velebitu, mnoge jame južnog Velebita još čekaju da budu istražene, a možda još poneka i da bude pronađena.

Balkane, Balkane, Balkane moj...

Damir Šantek, Zagreb

Jesen 1983. Sjedim na stolcu i unatoč svojem glasnom negodovanju, briju mi glavu na nekakvu neravnomjernu, površnu nulericu. Potom se skidam do gola i tuširam u hladnoj vodi u maloj prostoriji s još dvadeset ljudi, pa me posipaju nekim praškom, vjerojatno protiv ušiju. Nisam osuđen na zatvorsku kaznu, već na služnje »otadžbini«, Jugoslaviji. Kapetanu Zimiću na postrojavanju pokušavam objasniti da je »razumijem« isto što i »razumem« jer su »hrvatskosrpski« i »srpskohrvatski« jednakopravni jezici naroda i narodnosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Kao nagrada za moju opservaciju o ravnopravnosti, slijedi mi čišćenje sanitarnih čvorova.

Na društveno-političkom predavanju nakon Dnevnika ne mogu ne nasmijati se na kapetanov zaključak kako je današnja muzika najniži nivo koji su homo »sapinesi« ostvarili u svojoj dugoj povijesti, te na potpuno nerazumijevanje glazbe nekoga tko nikad nije vidio dalje od harmonike, a i na homo »sapinesa«, što rezultira ponovljenim pranjem prljavih zahoda.

Svaka pobjeda Dinama i Cibone u njihovim pohodima na naslove prvaka Jugoslavije izazivala je u meni jedinu iskru sreće u okolnom čemeru i sukob sa svim ostalim glasnim protivnicima plave boje, kojih je, uz šutljivu manjinu, bilo iz svih republika i pokrajina, što je naravno često rezultiralo grubim uvredama i nesnošljivim situacijama. No, prema svim pričama, trebao sam biti sretan što nisam završio na mrtvoj straži na bugarskoj granici.

No, evo me, trideset devet godina poslije, upravo na bugarskoj granici. Sretan sam, kao uostalom uvijek u planinama, premda je vjetar toliko jak da jedva stojim, a usto je hladno i užasno neugodno. Nisam na mrtvoj straži jer je na toj planini odavno nema, već se penjem na njezine vrhove Dupljak i Midžor. Sa svojih 2033 i 2169 metara, najviša su dva vrha Stare planine ili Balkana. To je planina na bugarsko-srpskoj granici. Duboko unutar Bugarske nalazi se najviši vrh te planine, Botev, visok 2376 metara.

*Mi smo ljudi cigani sudbinom prokleti
Uvijek neko oko nas dođe pa nam prijeti
Ni bendovi više nisu kao što su bili
Moj se amaterski priprema da snimi
Balkane, Balkane, Balkane moj,
budi mi silan i dobro mi stoj*

Branimir Štulić

DAMIR ŠANTEK

Ledeni ugođaj na Midžoru

Balkanci! To je nešto što me je oduvijek smetalo. Pogrdno ime, kao da su ljudi s tog područja kužni, ljudi drugog reda. Pogrdno tim više što mi, u Hrvatskoj, nismo baš ni po kojoj logici, ni geografski, a ni bilo na koji drugi način, dio toga prostora. Hrvatska je po geografskom položaju sredozemna i srednjoeuropska zemlja. Ujedno se nalazi u jugoistočnoj Europi, ali ne može se reći da se nalazi na Balkanu.

Putokaz prema Midžoru

Općenito, geografski pojam Balkana, kao poluotoka, vrlo je upitan jer ni po geografskim obilježjima zapravo nije poluotok. Pojam Balkan zapravo se najčešće upotrebljava za definiranje prostora opterećenog nacionalnim netrpeljivostima, ratnim i drugim sukobima te vjerskom i drugom netolerancijom. Nikad se nisam osjećao dijelom toga prostora, načina razmišljanja i životnog stava. Ne znam što je Johnnyju dobro stajalo, ali da je u sebi imao mnogo tog Balkana, što mu je uostalom i davalo dio šarma, nije ni u jednom trenutku sporno. Čini se da je, koliko se

Srpsko-bugarska granica

DAMIR SANTEK

god fizički udaljio od tog Balkana, on u njemu s godinama eksponencijalno rastao.

Za razliku od njega, koji se danas koprcu s najgorim demonima toga prostora, onaj pravi Balkan i dalje stoji, i stajat će vječno. Govorim o Balkanu, Staroj planini ili Haemus Monsu.

U skladu sa svime rečenim, Balkan stvarno nije blizu. Od Zagreba do Niša ima otprilike sedam sati vožnje automobilom i još otprilike sat i pol po lokalnim cestama preko Svrljiga do planinarskog doma Babin zub, koji to zapravo i nije, već je restoran i hotel. Putem upadaju u oči stare kuće s drvenim trjemovima, zidanim lukovima i krovovima na četiri vode. Djeluju nekako romantično lijepo naspram novih, bezličnih građevina koje ih okružuju. Da, sve su te kuće još iz doba kad su ti krajevi bili pod osmanskom upravom. Ono što se meni čini romantičnim, Srbima vjerojatno djeluje potpuno drugačije jer ih podsjeća na višestoljetnu tursku okupaciju. Srpska je vojska, nakon mnogo stoljeća, 11. siječnja 1878. ušla u Niš, a Todor Stanković, nekadašnji član Tajnoga komiteta niških urotnika, a tada srpski vojnik, postavio je iznad Stambol-kapije na bedemu Tvrdave srpsku zastavu i proglasio da je Niš poslije pet stoljeća robovanja oslobođen.

DAMIR SANTEK

Put prema vrhovima Stare planine

Time je simbolično okončana osmanska vlast u tim krajevima.

Dok se vozim uz te praktički jedine, barem na prvi pogled vidljive ostatke osmanskog života i Niškog pašaluka, oko mene lagano rominja kišica, magla se vuče uz cestu, a vjetar šiba travu na livadama i njiše grane u šumama. Stigavši do doma, naručujem kavu i razgovaram s konobarima, koji su sigurni da se vrijeme danas neće popraviti. Prije mene stigao je autobus planinara iz Niša. Neki su odustali već u početku, nisu ni krenuli i griju se uz vatru, uz rakiju od dunje. Neki su hrabro krenuli i već su se vratili, a neki su još negdje u planini. Nakon svih razgovora odustajem od čekanja jer tako, uz kavu i rakiju, mogu provesti cijeli dan, a planina je stvarno ovdje negdje, samo što se baš ne vidi.

Na putokazima su udaljenosti ispisane u kilometrima, a ne u satima hoda. Do Midžora tako ima osam kilometara, a do Dupljaka osam i pol. Prvi, kratak dio puta, vodi makadamom kroz šumu do Plaže, kafića na skijaškoj stazi. Slijedi uspon putom prekrivenim kamenom zagasito crvene boje, kojim teoretski mogu prolaziti terenska vozila, a koji je probila nekadašnja JNA kako

bi njime opskrbljivala karaule ili stražarnice uz u to vrijeme vruću granicu s Bugarskom.

Vjetar je izrazito snažan i hladan. Zaledio je svu vlagu po biljkama, koje djeluju kao da su ispale iz bajke o ledenoj kraljici. Čini se da će se pri prvom dodiru razbiti kao sitne skulpture od stakla. Na usponu susrećem domaće planinare koji su posljednji odustali, ali za njih će biti još mnoštvo prilika da se popnu na Midžor, jer to im je gotovo »kućna« planina. Moja je situacija znatno drugačija, Midžor je stvarno daleko i tko zna kad će se opet pojaviti prilika za planinarenje u tim krajevima.

Navlačim na sebe još jednu jaknu kako se ne bih pothladio od naleta vjetra. Vidljivost je loša i u takvim se uvjetima nema baš mnogo što fotografirati. Područje kojim hodam zove se Vojvodin venac. S lijeve se strane staze kroz maglu nazire granitni obelisk s dvama natpisima u kamenu, od kojih je jedan razbijen. Slabo se vidi što piše, hladno je i nekako mi sve to nije ni važno.

Laganim usponom dolazim do skretanja gdje se zdesna, strmo, može popeti na Žarkovu čuku (1898 m). Kako zbog nevremena sve dodatne aktivnosti svodim na nulu, Žarkovu

čuku ispraćam samo pogledom, uostalom, vidik s nje ionako ne bi sezao dalje od metar-dva. Prvi dio puta bio je nešto strmiji, ali u ovom dijelu uspon je stvarno zanemariv, pa hod tom stazom po lijepom vremenu nije mnogo više od ugodne šetnje. Nakon prijeđenih 5,5 km, ispod Tupanara skrećem ulijevo s puta na planinarsku stazu koja vodi na Dupljak.

Staza vodi predjelom Vučje jame, kroz klekovinu, borovnice i visoku travu, pa sam ubrzo posve mokar, od iznad koljena do čarapa i cipela. Vjetar puše sve jače, a prostor je ovdje otvoren i prijevoj je očito vrlo blizu. Nakon uspona na srpsko-bugarsku granicu, označenu velikim graničnim kamenom, vjetar dobiva prostor za pokazivanje svoje pune snage. Hlače se suše, a noge smrzavaju. Taj dio puta vodi planinarskom stazom oko koje je zaleđena trava, smrznuta klekovina i sklisko zeleno kamenje, preko kojeg se nakon brojnih graničnih kamenova penjem potkraj bez izrazite staze na Dupljak. Na vrhu je betonski granični stup. Vjetar sumanuto vitla i dok u svojoj, ledenoj komori pokušavam snimiti koliko-toliko

DAMIR ŠANTEK

Vrh Dupljak

normalnu fotografiju, stopala su mi zbog prestanka kretanja potpuno odrvenjela.

Spuštam se kao na tuđim stopalima s vrha na stazu, dok se nisu dovoljno zagrijala i povratila cirkulaciju u svojem mokrom i hladnom okruženju. Vraćam se, uz luđački vjetar, do prvoga kamena i opet počinje uspon, ovaj put na drugu stranu, prema Midžoru. Vjetar i magla jednaki su, ali u tom predjelu nema ni klekovine ni kamenja, već samo livade i crvena zemlja, kao na vojnom

Midžor, najviši vrh u Srbiji

DAMIR ŠANTEK

putu prema Midžoru. Nebo se na trenutke otvara i još brže zatvara.

Promrzao i umoran od udara vjetra, hodam prema Midžoru. Na vrhu zatječem gotovo raspadnut betonski stup, na tlu srpsku zastavu i po njoj naslagano kamenje, kako je ne bi odnio vjetar, a malo dalje velik kraljevski tron. On mi je ostao velika enigma jer nisam uspio saznati o čemu se radi. Dašak sunca nije me želio počastiti svojim sjajem na vrhu. Kažu da se s vrha može vidjeti bugarska prijestolnica Sofija. Bio bih sretan da sam vidio barem planinu na kojoj sam stajao, pa daleka Sofija djeluje kao neka neprovjerena tlapnja.

Zanimljivo je kako je Maglič, koji se nalazi u Republici Srpskoj, iako najviši vrh Bosne i Hercegovine, raskošno obojen u srpske boje, a najviši vrh Republike Srbije nije. Uvijek je taj nacionalni identitet znatno snažniji izvan granica vlastite države. Možda je to i zato što mnogi ne priznaju da je Midžor najviši vrh Srbije. U srpskim se školama uči da je najviši vrh Srbije Đeravica na Prokletijama, koji je visok 2656 metara. Međutim, postoji i viši, a nalazi se na Kosovu, i to na Šar-planini. To je Velika Rudoka, s izmjerenom nadmorskom visinom od 2658

metara (prema prijašnjim mjerenjima 2660 m). Međutim, kako područje Kosova više nije dio Republike Srbije i međunarodno je priznata država, teško da će itko drugi, osim onih koji je ne priznaju, vrhove koji se nalaze na Kosovu pripisivati Srbiji. Bilo bi to slično kao kad bi se kao najviši vrh Hrvatske naveo Orjen (1894 m), koji je to bio do 1918., ili Pločno na Čvrsnici (2227 m), koji je do 1945. bio unutar granica tadašnje hrvatske države.

Silazim pored ostataka karaule vojnim putom do Tupanara, gdje sam skrenuo ulijevo na stazu za Dupljak. Nažalost, od silnih, opjevanih ljepota te planine nisam puno vidio dok bljeskovi sunca koji su razgrtali oblake nisu postali brojniji i učestaliji. S fotoaparatom u rukama čekao sam kao revolveraš trenutak sunčeva sjaja kako bih na sve strane okidao najvećom mogućom brzinom pokušavajući uloviti djeliće prostora koji sam, nažalost, propustio pri usponu i u vršnom predjelu Stare planine. Uspon vojnom cestom lagan je, a spust još lakši, pa sam se u dom vratio vrlo brzo. Ipak, cijelo se putestvije nakraju razvuklo na 21 km, pri čemu se skupilo 1458 metara uspona.

Mitovi i bajke

Kateřinská jeskyně

Damir Šantek, Zagreb

Dublji smisao počiva u bajkama koje su mi pričali u djetinjstvu, nego u istinama što ih naučava život. Friedrich Schiller

Kasna je jesen i unatoč lijepom vremenu, dan je prohladan. Stojimo u kotlini u kojoj se nalazi ulaz u Kateřinská jeskyně (Katarininu špilju) i lovimo zrake sunca kako bismo se ugrijali. Ovaj put nećemo imati teškoća s temperaturnom razlikom pri ulasku i izlasku iz špilje. Temperatura je praktički jednaka vani i u špilji, a iznosi 7 – 8 °C.

To je jedna od pet špilja dostupnih posjetiteljima unutar kompleksa Moravskoga krša. Moravski krš najpoznatiji je krški predio u Češkoj, a ujedno i najpoznatiji u središnjoj Europi. U njemu je do danas otkriveno više od 1100 speleoloških objekata. Osim Katarininine špilje, posjetitelji mogu posjetiti još četiri: Punkevní jeskyně (Punkvu), Balcarku, Sloupsko-šošůvské jeskyně i Výpustek. Sve su nastale od devonskog vapnenca prije otprilike 350 – 380 milijuna godina. Cijelo je područje zaštićeno pod imenom Zaštićeno značajno krajobrazno područje Moravskoga krša. Posjetiteljima je zabranjeno hodati izvan obilježenih staza, a zabranjeno je, naravno, kao i u drugim špiljama, dirati i kidati špiljske formacije.

Ulazni portal s prilaznom galerijom i glavnom dvoranom poznati su »oduvijek«, kao i legenda o pastirici Katarini. Priča počinje kao i sve bajke ili mitovi: Jednom davno u maloj kućici blizu šume živio je pastir. Napasao je ovce od proljeća do jeseni. Kad je imao drugog posla, na pašu ih je vodila njegova ljupka kći Katarina. Kako mu je žena umrla, Katarina je bila ta koja se brinula o kući, što joj zbog ljubavi prema ocu nije bilo teško. Jednog je dana pastir morao otići u grad i Katarina je odvela ovce na pašu. Odjednom je nastala snažna oluja i Katarina se odlučila sakriti u obližnjoj špilji i pričekati da prođe nevrijeme. Kad se vrijeme smirilo, iz špilje

je čula zvonce, izbrojila ovce i zaključila da jedna ovca nedostaje. Ušla je dublje u špilju kako bi je pronašla, međutim, izgubila se u mraku velikoga i njoj nepoznatoga podzemnoga svijeta. Sutradan su ljudi iz sela na putu kući pronašli ovce i počeli tražiti malu pastiricu. Nakraju su provjerili i špilju, gdje su pronašli njezino mrtvo tijelo. Od tada se špilja zove Katarininom.

I braća Grimm bila bi zadovoljna tom bajkom jer su u njoj sadržani svi važni elementi koji bajke čine dobrima, osim sretnog završetka. Može se postaviti pitanje što su Katarina i ovce radile u dubokoj kotlini bez proplanaka na kojima bi pasle

DAMIR ŠANTEK

Ulaz u špilju

DAMIR ŠANTEK

Jezerce u špilji

ovce, ali takvim bismo seciranjem odmah izgubili barem pola legendi i stvorili hladan, realističan svijet, bez divnih priča koje svako mjesto čine mističnijim, ljepšim i bogatijim.

Ulazni, monumentalni, gotovo gotički portal, može se uz malo mašte gledati i drugim očima te može djelovati kao ulaz u toplu, vlažnu nutrinu majke zemlje, iz koje smo svi jednom davno izašli. Stoga nimalo ne čude brojni paleontološki

i arheološki nalazi iskopani u tim hladnim i vlažnim prostorima, koji su i ljudima i životinjama nekad bili sigurno sklonište.

Kroz ulazni portal ulazi se u prostranu prilaznu galeriju, koja je u međuvremenu proširivana i uređivana, pa je danas potpuno drugačija od puta kojim su prolazile životinje, pretpovijesni ljudi i nesretna Katarina. Iz nje se ulazi u glavnu dvoranu stvarno velikih dimenzija, $96 \times 44 \times 20$ m, koja je nastala djelovanjem vodene erozije. To je najveća podzemna dvorana u Češkoj dostupna posjetiteljima. Njezina bi monumentalnost bila još i izraženija da svi špiljski ukrasi nisu uništeni urušavanjem svoda. Dvorana je izvanredno akustična, pa se u njoj održavaju koncerti, a ljepotu širenja zvuka i sami smo imali priliku doživjeti slušajući glazbu u prostoru koji svaku hi-fi komponentu čini boljom od nje same. Veliku zanimljivost tom prostoru daju brojni »dimnjaci«. Oni su veza s gornjom etažom špilje, koja nije dostupna posjetiteljima. Jedan od tih dimnjaka poznati je »medvjedi dimnjak«, visok 50 m, koji je ime dobio po velikom broju pronađenih cijelih skeleta špiljskog medvjeda, što tu lokaciju stavlja

Rekonstrukcija kostura špiljskog medvjeda

DAMIR ŠANTEK

Špiljski ukrasi

u sam vrh paleontoloških nalazišta Češke. Sve je to 1936. pronašao istraživač prof. Karel Absolon.

Špiljski su medvjedi u tim prostorima živjeli prije pedeset do trideset tisuća godina. Ondje su spavali zimski san, a ženke su u tim skrivenim prostorima donosile na svijet svoju mladunčad. Nije teško prepoznati gdje se nalazi ta vertikalna prema gornjoj etaži jer se ispred nje nalazi pokušaj autentičnoga skulpturalnog prikaza medvjedice s dvama medvjedićima. Nešto dalje postavljen je složen kostur špiljskog medvjeda, čija se sjena prijeteci ocrtava na kamenom zidu. Te su izumrle zvijeri najbliži rođaci smeđih medvjeda (*Ursus arctos*), koji se sve češće susreću u Gorskom kotaru. Inače, jedina četiri cjelovita kostura špiljskoga medvjeda na području Hrvatske nađena su u jami Čampari na creskoj Tramuntani, ali djelomični nalazi ostataka njihovih kostiju mogu se naći u brojnim špiljama diljem Hrvatske.

Iz velike dvorane prolazi se u znatno užu prostor poznat pod imenom Bambusova šuma. Ti su prostori otkriveni tek 1909., također za Absolonovih istraživanja. Središnji dio toga

atraktivnog prostora čine stalaktiti, stalagmiti i stalagnati u obliku bambusovih štapova, koji su jedinstveni u cijelom parku. To je najatraktivniji i najljepši dio špilje, iako je to zapravo samo razmjerno uzak hodnik između dviju velikih dvorana.

Kao i u drugim špiljama širom svijeta, imena špiljskih tvorevina plod su mašte speleologa i drugih istraživača, pa se ovdje mogu vidjeti obješeni fazan, ovce, dvije sove, buda, kaktusi, pseća glava i minaret visok četiri metra. Sljedeća je i posljednja velika Dvorana kaosa. Kao i u prvoj dvorani, i u ovoj se urušio strop, pa se špiljski ukrasi mogu vidjeti samo na rubnim prostorima, gdje su bili zaštićeni od te kataklizme. Polomljeni ostaci ukrasa još se uvijek mogu vidjeti ispod odlomljenoga kamenja, a maštoviti promatrači u preostalim ukrasima mogu prepoznati dvorac na stijeni, tri mušketira, sedam patuljaka, vodopad i svijećnjak.

Na samom kraju te dvorane odvaja se prolaz prema Danteovom paklu, međutim, taj dio nije dostupan posjetiteljima, što zbog samog

Igra svjetlosti i sjena u podzemlju

DAMIR SANTEK

imena možda i nije loše. Kroz drugu veliku dvoranu, kao i kroz prvu, vodi kružna staza pa se pri povratku u Bambusovoj šumi može vidjeti nevjerojatno realističan lik stare vještice. Cijeli je lik stvorila priroda, jedino joj je dodan kosi štap od slomljenog stalaktita iz Bambusove šume, kako bi slika bila kompletnija i impresivnija. Ispred nje se nalazi silueta kućice s dimnjakom. Pod pretjeranim, crvenim osvjetljenjem stvara se ugođaj koji nas podsjeća na bajke koje su nam čitali roditelji kad smo bili mali, a koje zbog novih tehnologija svojoj djeci sve rjeđe čitamo. U bitnome kaže: »Mitsko nalikuje krhotinama razmrskanog dragulja koje leže razbacane na tlu obraslom travom i cvijećem i koje može otkriti samo oštroidnije oko. Njihovo je značenje odavno izgubljeno, ali još se osjeća.«. Možda bismo stvarno trebali stati, prokopati po zemlji, pretražiti špilje, pronaći te krhotine, vratiti se u djetinjstvo, ući u mitove i bajke, vratiti se na početak i pogledati svijet drugim, širom otvorenim, dječjim očima.

U Prokletijama, zemlji dobroćudnih divova

Željko Vinković, Bjelovar

Silazimo s vrha Hridskoga krša uz čarobno Hridsko jezero, koje leži na visini od 1970 metara. Na njegovu plićem dijelu kroz prozirnu i bistru vodu vidi se dno. Na dubljim dijelovima voda se presijava u svim nijansama plave. Uzimamo duži odmor i uživamo u pogledu na površinu vode, u kojoj se ogledaju visoka, crnogorična stabla. Opčinjen krajolikom, tonem u misli prisjećajući se prethodnih četiriju dana u Prokletijama.

Iako je uspon na vrh Hridskoga krša bio primjeren završetak našeg planinarenja, ne bih

imao ništa protiv da smo završili Karanfilima. Prema prvotnom planu, završni izlet, petog dana, trebao je biti uspon na Sjeverni vrh Karanfila. No u planu uvijek postoji stavka o pravu promjene u slučaju lošeg vremena. Naši su vodiči prethodnih dana odradili vrhunski posao vješto kormilareći unutar nestabilnih vremenskih prilika.

Prvog dana, za zagrijavanje, odabrana je lakša staza, iz doline Grebaje pa dalje po livadama, proplancima i vrhovima Popadije, Talijanke i Volušnice. Ta kružna varijanta omogućuje lagodno panoramsko planinarenje. Oči mogu

Čarobno Hridsko jezero

ŽELJKO VINKOVIĆ

upijati ljepotu širokih prostranstava i impresivnih vidika na Karanfile i vrhove albanskih Prokletija. Hodanje tim krajolikom može se uvrstiti u mediativna planinarenja (vidici) s primjesom gastroužitaka (obilje borovnica).

Vraćaju mi se sjećanja od prije sedam godina! U kolovozu 2015. Dijana i ja također smo za svoj prvi uspon na Prokletijama odabrali tu panoramsku stazu. Tada smo imali mnogo bolje vrijeme nego sada, kad nas prati magla, a oblaci zastrašuju mogućom kišom. Sada smo u jednom trenutku pri spuštanju s Talijanke morali navući i kabanice. Nasreću, kratko je trajalo. Prokletije su nam samo htjele pokazati više svojih različitih lica!

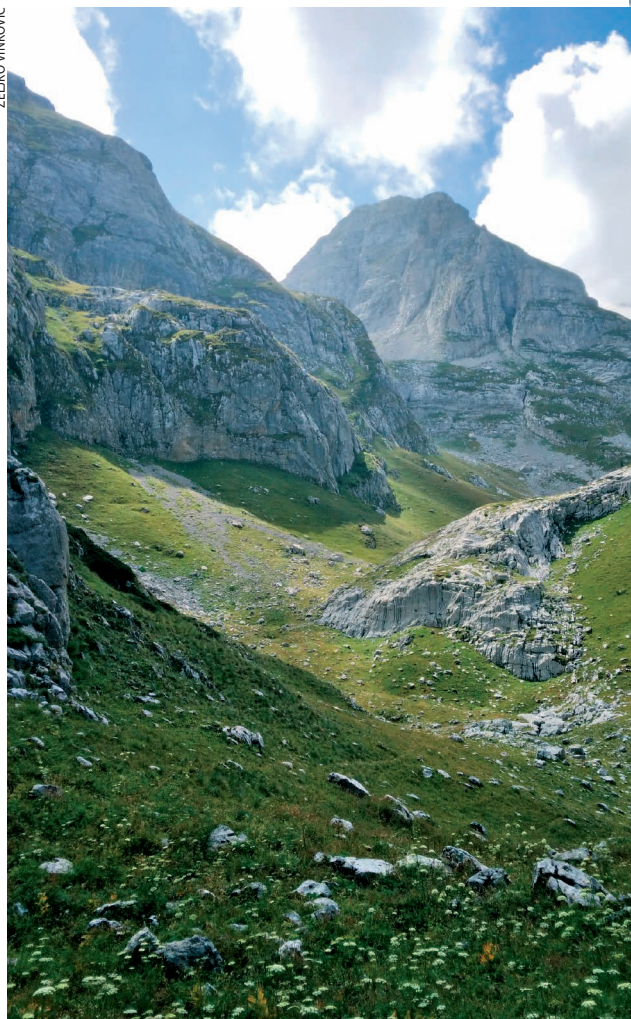
Bolje i sigurnije vremenske prilike dopustile su nam sutradan uspon na 2534 metara

visoku Zlu Kolatu (Kollata e Keqe). Iako uspon nije tehnički zahtjevan, u kondicijskom smislu spada u vrlo teške izlete jer treba svladati 1300 metara visinske razlike. Terenskim automobilima dovezli smo se do napuštenog zaselka Žarovnice (Zarunice). Tako smo »uštedjeli« početnih 200-tinjak metara visinske razlike, koliko bismo se morali popeti da smo krenuli iz sela Vusanja.

Oko sedam sati ujutro, nakon sat hoda, dolazimo do katuna Zarunice, koji okružuju krave na ispaši i ovce u toru. Saznajemo da se ondje boravi samo u ljetnim mjesecima, od proljeća do jeseni, dok ne počnu prvi snjegovi. Dobra je vijest za nas da se mogu kupiti kava i pivo te mliječni proizvodi. To ćemo obilno koristiti pri povratku s vrha.

Vidik na Karanfile kod silaska s vrha Talijanke

Zla Kolata

DIJANA STOLAR
ŽELJKO VINKOVIĆ

Travnate police prije prijevoja između Dobre i Zle Kolate

Petnaestak minuta od katuna posljednja je prilika za nadopunjavanje zaliha pitke vode, na stalnom izvoru s desne strane staze. Nakon dva i pol sata od starta prolazimo pored Ledene pećine, koja je posebna atrakcija. Ona se, prema riječima vodiča, vrlo brzo nakon ulaza pretvara u duboku, vertikalnu provaliju, na dnu koje su stalni snijeg i led. Špilje su u tim krajevima prilično slabo istražene i još su uvijek vrlo tajnovite.

Magla se neprestano poigravala s nama, ograničavajući vidike prema stjenovitoj barijeri Dobre i Zle Kolate. Kad smo prešli sedlo Qafa e Presllopit na 2039 metara, magla se počela razbijati. Nakon toga došla je najzahtjevnija, a meni najveličanstvenija dionica toga uspona. Prvo smo prešli preko odlomljenih, krupnih kamenih blokova, zatim preko širokog siparastog dijela te stigli na strmu, jugozapadnu padinu Dobre Kolate.

Ubrzo staza, koja se isprva dizala po siparu u širokim zavojima, prelazi na strmu, izloženu stranu padine, prepunu uskih polica. Vлага koja je ostala od magle dodatno pridonosi klizavosti stijene. Oprez je u tih sat vremena dok smo izlazili na travnato sedlo između Dobre i Zle Kolate morao biti maksimalan. Od sedla dalje uspon je ugodniji, a vodi po dobro ugaženoj travnatoj stazi.

Nakon četiri i pol sata stajali smo na Zloj Kolati, najvišem vrhu Crne Gore. S vrha s kojeg se inače pružaju odlični vidici mi nismo vidjeli ništa, ni prema dolini Valbone, ni prema Maji Jezercu, najvišem vrhu Dinarskoga gorja. Magla nam se nije smilovala, iako smo na vrhu bili sat vremena. Postavljao sam si pitanje hoću li u ovom životu dobiti još jednu priliku za vidike s toga vrha? Kako se god to bude odigralo, neću biti nesretan zbog onoga što nisam vidio, već ću se sjećati impozantnosti i masivnosti stijena na Kolati.

Posebno me je razveselio treći dan, s usponom na Visitor. Planinarski je to manje poznat dio, a poseban je po vidicima na mjesto Plav. Strme, istočne padine Visitora privlačile su mi pozornost još dok sam ih gledao s Plavskoga jezera. Nismo se penjali s te strane jer nam je nakon napora dan prije trebao blaži, relaksirajući uspon. Najpogodnija je točka za obilazak vrhova Visitora katun Mramorje, kojem se može prići dobrim šumskim putem.

Prije samog uspona na Visitor obilazimo čarobno Visitorsko jezero. To je ledenjačko jezero ovalnog oblika, dugačko stotinu, a široko 70 metara. Do jezera se spuštamo kroz bujnu, mješovitu crnogoričnu šumu. Visoka stabla idealan su

Vidik s Visitora

zastor prije glavne pozornice, površine jezera. Svijetlozelena voda je poput ogledala, a stabla koja okružuju jezero daju toj boji tamniji ton. Po narodnoj predaji, posebnost jezeru daje središnji, tresetasti dio, u travu zarasla splav koja se danas ne kreće, a povezana je s obalom. Jedan od hrabrijih članova naše skupine preplivao je do središnjega, tresetnog dijela i hodao po njemu. Ispričao nam je da se taj dio lagano ljulja dok iz trave koja se povija pod nogama šprica voda.

Vidik koji se otvara s vrha Visitora na Plavsko jezero i cijelu Plavsko-gusinjsku kotlinu impresivan je! Razne nijanse zelene boje označavaju različitu dubinu jezera (najveća mu je dubina 9 metara). Iz Plavskog jezera izvire rijeka Lim, najveća i najvažnija rijeka Plavsko-gusinjskih Prokletija. Rijeka Ljuča, druga po veličini, teče od Gusinja dnom Plavsko-gusinjske kotline i utječe u Plavsko jezero.

Ako se itko od nas i usudio pomisliti da ćemo se nakon trećega, sunčanijeg dana riješiti magle, razuvjerio se već sutradan pri usponu na Đeravicu. Taj dugotrajan uspon započeli smo iz podnožja Bogičevce, kamo smo se dovezli postarijim minibusom. Pozne godine vozila ne umanjuju njegovu pokretljivost, a po spretnosti vozača vidi se da često onuda vozi.

Đeravica (2656 m) najviši je vrh Kosova, a nakon Maja Jezerca, drugi po visini vrh Prokletija. Spada u istočni, pitomiji dio prokletijskog masiva. Blaži reljef u odnosu na središnji i zapadni dio Prokletija posljedica je drukčije građe stijena jer se uz vapnence i dolomite pojavljuju tamnije, vulkanske i metamorfne stijene. Blagost reljefa očituje se u znatno blažim padinama, s manje kamenjara, a više planinskih proplanaka, te prostranim livadama i dolinama. Posebnu draž planini i cijelom prostoru daju brojna ledenjačka jezera. Magla se stalno izmjenjivala s vidicima na dolinu. S jedne nas je strane pomalo deprimirala, a s druge nam je omogućila da na tom otvorenom terenu uz manje napora nego da je bilo sunčano, ishodamo taj dugačak uspon.

U jednom me trenutku iz mojih misli trgne glas vodiča koji nas poziva da se polako pripremimo za polazak prema Bajrovića katunu, gdje nas čeka kombi. Naše planinarenje po Prokletijama bliži se kraju. Za ovaj put! Do kombija nam još slijedi spuštanje kroz staru crnogoričnu šumu. U njoj golema stabla bora munike otpuštaju opojne mirise svojih iglica. U daljini huči potok! Tako je bajkovito, uspavljujuće! Zahvalan za sve ljepote koje sam vidio u tih pet dana, polako se opraštam od Prokletija. Barem za ovaj put!

Ispunjenje triju snova

Odrastanje oca sa sinovima na Hrvatskoj planinarskoj obilaznici

Kristijan Čikor, Čazma

Jedno pitanje među planinarima, uvijek kada se o tome »potegne« tema, izaziva mnogo polemika. Kad u planinarskoj zajednici započnete razgovor o Hrvatskoj planinarskoj obilaznici, najvećoj i ujedno najpopularnijoj u Hrvatskoj, zasigurno će svi doći do zaključka da je to jedna od najljepših planinarskih obilaznica u našoj zemlji, ponajviše zato što obuhvaća cijelu zemlju. No, uđete li »dublje« u taj razgovor, gotovo je sigurno da ćete u nekom trenutku ući u raspravu u kojoj na koncu neće biti »pobjednika«. Naime, raspredat će se o ljepoti HPO-a, a onda će svatko iznijeti neki svoj stav, neko svoje viđenje, motiv obilaska, cilj koji obilaskom HPO-a želi postići... ustvari, razlog zbog kojeg je prihvatio taj izazov.

Jednu skupinu planinara čine oni koji navodno HPO obilaze samo radi žigova, znački i priznanja, i pritom uopće ne uživaju u planinama, već »love« trofeje. Drugu skupinu čine oni koji obilaze planine kako bi istinski uživali u planinskim vrhovima i koji s gnušanjem odbacuju bilo kakav spomen na žigove, trofeje i sl. Tako počinje vječna polemika tko su u toj priči »pravi« planinari, a tko planinari »trkači« i skupljači trofeja. Smatram da je istina, kao što to često biva u životu, negdje između. Jer, kako se to navodi u »Planinarskom udžbeniku« Alana Čaplara, svakom bi planinaru bit planinarenja trebala biti u – užitku planinarenja!

Ovdje možemo postaviti pitanje uživaju li obje te imaginarne skupine ljudi? Siguran sam da je odgovor potvrđen! Svatko na svoj način, no krajnji je rezultat uživanje. I zato je ta polemika po mojem mišljenju nepotrebna.

Da vam dočaram zašto je to tako, ispričat ću vam jednu priču iz mog HPD-a Garjevica, nadam se da će vas zanimati. Naime, naše je društvo relativno mlado. Upravo smo zakoračili u jedanaestu godinu njegova postojanja i mislim da idemo u dobrom smjeru. Aktivni smo, zanimljivi,

prepoznatljivi. Imamo priličan broj članova za gradić kao što je Čazma i snažna smo potpora i svojem gradu i svojoj turističkoj zajednici.

Naravno, od početka postojanja cilj nam je i okupljanje što više djece u svojim redovima. Oni su budućnost, svi to znamo. Ovo je priča o dvojici naših dječaka.

Praktički u počecima postojanja društva, 2012., možda koju godinu poslije, u naše su redove stupila dva razmjerno šutljiva, samozatajna dječaka, ni po čemu posebna, ali jedinstvena i zanimljiva. Možda i zato što su Dorijan i Filip blizanci. Prezime im je »kraljevsko«,

Braća Car na vrhu Viševice

»imperatorsko«... prezivaju se Car. Predodređeni su za velike stvari.

A kako su ušli u planinarsku družinu? S bakom Nadom i djedom Ivanom, koji su u planinarskom društvu bili od samog početka i sa sobom na izlete vodili unuke. Znae kako to ide, da ih maknu od tih »vražjih« kompjutera i mobitela, da izađu malo na zrak. Dorijanu i Filipu tada je bilo samo devet godina.

S veselom planinarskom družinom, uz baku i djeda te nekoliko svojih vršnjaka, Lovru, Josipa, Luciju, Tina i Jana, skupljali su Dorijan i Filip svoja prva planinarska iskustva. Činili svoje prve korake po predivnim planinskim vrhovima naše Hrvatske. Ulazili su postupno u jednu priču i ne sluteći da će to što čine postati u budućnosti njihova velika ljubav.

Njihovo je zanimanje za planinarenje u društvu vrlo brzo prepoznato. Zato smo njihovim roditeljima Dejanu i Jeleni, naravno, uz

blagoslov djeda i bake, predložili da ih povedemo na Velebit. Da svoju sada već očitu strast prema planinama nadograđe sudjelovanjem u hvaljevri-jednom projektu HPS-a, maloj planinarskoj školi. Nije ih trebalo mnogo nagovarati. Godine 2017., tada već kao 11-godišnjaci, Dorijan i Filip stekli su na sjevernom Velebitu, pod paskom iskusnih planinara i pedagoga, prva prava planinarska znanja. Ali i više od toga. Uz nove prijatelje, stekli su i strast prema planinama i planinarenju. Ništa više nije bilo kao prije.

Kad se toga sjete, obojica uglas kažu: »Tada smo shvatili da se planinarenjem želimo zauvijek baviti!« U tome su imali potporu cijele svoje obitelji. No, pojavio se i jedan problem. Baka Nada i djed Ivan više nisu mogli pratiti svoje unuke, unuci su postali prebrzi! Morao se uključiti netko novi, a to je bio otac Dejan. Možda je to u početku učinio nevoljko, jer o planinarenju je dotad slušao samo od svojih sinova. Imao je »pametnijega posla«. No, kada je u njihovim očima vidio taj žar i veliku želju, što je drugo kao otac mogao učiniti, nego uključiti se u planinarsko društvo. Nije mogao dopustiti da se taj žar u dječjim očima ugasi.

I tada je priča krenula u novom smjeru. Dorijanova i Filipova ljubav prema planinarenju postupno je prelazila i na njihova oca, ulazila mu pod kožu. Osim sa sinovima, Dejan je počeo sve više vremena provoditi u planini s nekim starijim, iskusnijim članovima društva, i ubrzo ga je ta ljubav i strast prema planinama u potpunosti preuzela. Brzo je stjecao znanja i iskustvo jer je, baveći se cijeli život rekreativno raznim sportovima, imao izvrsne predispozicije. Postao je planinar u punom smislu riječi te ubrzo završio opću planinarsku školu.

Nakon prvih, laganih planinarskih šetnji i izazova, hodajući uz druge članove društva, Dejan, Filip i Dorijan počeli su sve češće samostalno odlaziti u planine. Iskustva su sada već imali. Prijatelj im je bila jedna malena, svijetlo-plava knjižica s naslovom »Hrvatska planinarska obilaznica«. Ta im je knjižica postala »svetinja«. Sve su češće odlazili i u samostalna istraživanja ljepota hrvatskih planina, te u nju utiskivali žigove planinskih vrhova. Dorijan i Filip već su ih imali ponešto. Dejan ih je sustizao i prestigao.

Na Malom Rajincu, najvišem vrhu sjevernog Velebita

Na Biokovu

Njihove su se knjižice počele puniti žigovima vrhova hrvatskih planina: Moslavina, Bilogora, Slavonija, Medvednica, Sjeverni Velebit, Gorski kotar, Dalmacija, Biokovo, otoci... i tako područje po područje, planina po planina, vrh po vrh, kilometar po kilometar, brončana značka, srebrna značka, zlatna značka, posebno priznanje, visoko priznanje... Odlazak u planine postao je uobičajena rutina i pri svakom silasku s planine već se razmišljalo o povratku, o nekom novom vrhu, novom putovanju, novoj avanturi. Otac i sinovi zajedno. Neprocjenjivo!

Kako se povećavao broj žigova u dnevniku HPO-a, rastao je i broj dana, mjeseci i godina u odrastanju. Vrijeme je teklo. Dorijan i Filip više nisu bili oni maleni, samozatajni, golobradi dječaci koje smo na izletima pronalazili uz bakine i djedove skute. Odrasli su i postali mladići. Visinom su prerasli svog oca.

Ona svijetloplava knjižica u posljednje je tri godine već bila dobroano ispunjena. Postalo je jednostavnije fotografirati se i fotografije pohraniti u e-dnevnik HPO-a. Broj onih bijelih, neispunjenih kvadratića, smanjio se. Bilo je sve jasnije da se približavaju ostvarenju svog cilja.

Došla je druga polovica 2022. i ostao je još jedan jedini prazan kvadratić, onaj u kojem piše »Mosor – vrh Sveti Jure«. Taj posljednji, 152. kvadratić u dnevniku HPO-a, popunjen je posljednjim žigom. Knjižica je ispunjena, a fotografija s vrha pohranjena u e-dnevnik HPO-a. I to je bilo to. Kraj priče.

No, je li uistinu bilo tako!? A emocije? Oduševljenje i radost pri posljednjim koracima do kamene kapelice na vrhu bili su na vrhuncu. Smijeh, radost, grljenje, poljupci, pa i poneka suza. Otac je uz sinove, Dejan uz Dorijana i Filipa, ispunio jedan zajednički planinarski san.

Posljednja kontrolna točka, ispunjen san

Prvo njihov, a onda i svoj. Zajedno su, u istom trenutku, završili HPO. Prvi u našem planinarskom društvu, za povijest društva, a sebi na ponos. Na ponos djedu Ivanu, baki Nadi i majci Jeleni. Na ponos svima nama. Sve je to jedna lijepa, topla, obiteljska, planinarska priča.

S najvišim priznanjem HPO-a u prosincu 2022.

I sada, kada sjednemo i popričamo sa svojim junacima te ih pitamo što imaju reći o svom velikom postignuću, oni opet na svoj sramežljiv način kažu: »Svi oni kilometri, sva ona buđenja, ponekad i u tri sata ujutro, da bi se došlo do željene destinacije, sada su dobila svoj epilog. Nije nam žao nijednog trenutka našeg slobodnog vremena. Ni kretanja na put u rane jutarnje sate, kada su drugi najljepše spavali, ni muke, ni znoja, ni snage koju smo utrošili da bismo to ostvarili. Jer, te nam zajedničke trenutke s ocem, tu ljepotu, te zajedničke poglede s vrhova, nitko nikada neće uzeti. Te trenutke nećemo zaboraviti. To je naša zajednička uspomena. To treba doživjeti.«

Je li skupljanje žigova za onu svijetloplavu knjižicu trčanje ili ipak uživanje? Jer oni su i skupljali žigove i uživali, istovremeno. Dejan s Dorijanom i Filipom, otac sa svojim sinovima. Ima li čega ljepšeg?

Ugasi svjetlo, upali zvijezdu

Klara Jasna Žagar, Sesvete

Rano je jutro nagoviještalo vruć dan. Sjedila sam u dubokoj sjeni stoljetnih hrastova i gledala kako moje maštarije poprimaju oblik i sadržaj, kako mi poput zrnaca pijeska u pješčanu satu klize kroz prste. Julijev park počeo se buditi u modroj svjetlosti zore. Djetlići i žune kuckali su po deblima, lopoči otvarali bijele glavice, ose užurbano letjele s cvijeta na cvijet, a ja sam upijala radost života koji se budio oko mene. Lagan je povjetarac mreškao zelenu vodu u jezercu iznad kojeg se raskošno uzdiže metalna skulptura ždrala, jednog od simbola grada

Daruvara¹. Ždralova, koji su gradu dali ime, nema u Hrvatskoj jer su njima za život potrebne velike močvare i gustiši močvarne trave, kakvih u Hrvatskoj nema. Ždralovi su u Daruvar stigli iz Mađarske s obiteljskim grbom prvoga daruvarskoga grofa Antuna Jankovića.

Daruvar je po veličini drugi grad Bjelovarsko-bilogorske županije. Smješten je u brežuljkastom predjelu podno Papuka, u zapadnom dijelu

¹ Daru-var (mađ.), Ždralov-grad. Više pročitajte na: Daněk, V. *Tri daruvarska ždrala* [online]. Dostupno na: <https://daruvarski-portfolio.net/tri-daruvarska-zdrala/> [26. srpnja 2022.]

Julijev izvor

Daruvarski Vinogradi

Slavonije. Taj su prostor u prapovijesti pokrivale velike kulture – starčevićanska, sopotska i vučedolska. Zahvaljujući termalnim vrelima, taj je prostor nakon rimskoga osvajanja i osnivanja provincije Panonije dobio status municipija, a poslije je nastalo naselje Aquae Balissae, što znači »jaka vrela«. To su urbano odmaralište posjećivali rimski carevi, legionari i građani iz svih dijelova Rimskoga Carstva. Grad je do 18. stoljeća nosio ime Podborje, sve dok veliki župan požeški Antun Janković nije u njemu sagradio ljetnikovac i preimenovao ga u Daruvar. Najstarija zgrada u današnjem Daruvaru jesu Antunove kupke iznad toplog izvora ljekovite vode, u kojima je uvijek mrzovoljan župan liječio reumu i bolna leđa. Daruvarčani dan-danas dolaze po ljekovitu toplu vodu s izvora, nose je kućama i piju, kao što su to nekad činili *badegasti*².

Danas sam nakanila veseliti se, a čini mi se da ću mudrovati poput nekog filozofa, s knjigom u ruci, uljuljana u hladovinu parka i obavijena toplim, ljetnim zrakom. Odlučno sam primorala

noge na poslušnost i krenula u potragu za mirom, koji neće biti plod moje pasivnosti i ravnodušnosti, nego smirenosti proizašle iz samokontrole.

Planinarska staza počinje na početku grabove aleje u Julijevu parku, odmah pored lječilišnog hotela Termal. Ta se aleja nalazi na popisu dvadeset najljepših šetnica i parkova u Hrvatskoj jer je jedna od rijetko sačuvanih grabovih aleja. Može se reći da su grabove aleje izašle iz mode u gradovima između dvaju svjetskih ratova, kad su ih zamijenile aleje čempresa. Umirujući efekt prirodnog ambijenta i svježina zraka, čak i kad je izvan parka veoma vruće, gotovo trenutno smiruju um i navode pluća da prodišu.

Staza prelazi prugu i cestu te ulazi u Rimsku šumu, koja povezuje daruvarsko zelenilo s autohtonim papučkim šumama, koje obiluju vrijednim i zaštićenim biljnim vrstama. Rimski park-šuma sadrži devetnaest poučnih ploča, na kojima su opisane prirodne, ekološke i kulturno-povijesne znamenitosti daruvarskoga kraja. Uređena staza spaja Daruvar s bogatim vinogradarskim područjem na pitomim i osunčanim papučkim obroncima, a nekad je služila kao najkraći put

² Badegast (njem.), kupač (nap. aut.)

vinogradarima i vikendašima do središta grada. U šumi se nalazi Židovsko groblje iz 19. stoljeća, čiji su spomenici dovezeni iz Ivanova Polja, odnosno Staklane, područja koje su prvi naselili Židovi radi izgradnje tvornice stakla. Planinarska staza prolazi pored Julijeva izvora, odnosno Izvora ljubavi. Legenda kaže da će se onaj tko popije vode iz Julijus Bruma zaljubiti. Julijev park, Julijev izvor, Julijeva bista – Daruvarčani na lijep način čuvaju uspomenu na grofa Julija Jankovića, koji je u grad doveo poštu, telegraf i željeznicu, pomagao kotaru stradalom od gladi, osnovao u gradu Maticu hrvatsku i bio jedan od osnivača čitaonice, čiji je zadatak bio razvijanje i promicanje društvenosti, unaprjeđenje znanja i obrazovanja.

U Daruvarskim se Vinogradima otvaraju široki, plavo-zeleni vidici na vinorodne brežuljke i šumovite obronke Papuka, ali i na kamenolom Batinjsku Rijeku, koji je pojeo dio brda pored Vranjevine. Daruvarski je kraj poznat po vrsnim sortama vinove loze i kvalitetnim vinima. Uzgoj vinove loze ima stoljetnu prošlost, a datira u rimsko doba. Najljepši i najvrjedniji spomenik rimskog Daruvara, dijatretni stakleni pehar za vino, svjedoči o tradiciji vinogradarstva i uživanja u kvalitetnim vinima na tim prostorima. Lijepi, zdravi, prebogati nasadi spuštaju se u pravilnim stupcima niz brežuljke prema gradu. Suncem obasjani i brižno njegovani trsovi nesumnjivo će podariti ukusne vinske kapljice vrijednim vinogradarima. Daruvarsku vinsku cestu čini sedam različitih punktova. Svojim oblikom i svrhom vinska cesta spaja najudaljenije dijelove grada.

Izletište Vranjevina također ima zanimljivu povijest. Vranjevina je temeljito uređena i obnovljena 1957., kad je dobila vidikovac, slap i jezerce. Ideja da se voda iz izvora Vranjevine preusmjeri preko stijene i izgradi mali slap potekla je od Podružnice Hrvatskog planinarskog društva Vrani kamen još davne 1937. Budući da su već godinu poslije planinari započeli s aktivnostima na izgradnji planinarskog doma na Petrovu vrhu, nema više zapisa o aktivnostima planinara na Vranjevini. Nakon dva desetljeća organizirana je omladinska radna akcija za izgradnju puta na Petrov vrh. Planinari su imali pune ruke posla gradeći novi dom na Petrovu vrhu i prilazne ceste, pa su uređenje Vranjevine povjerili omladincima.

Izvor na Vranjevini naziva se i Sveti izvor. Pripisivali su mu čarobne moći jer nije presušivao ni za najtoplijih ljetnih dana. Donjodaruarčani organizirali su procesije na Vranjevinu kao zalogor za kišu. Iza križa u koloni hodali su ljudi koji su molili i pjevali crkvene pjesme na hrvatskom i češkom jeziku. Na kraju puta umili bi se vodom iz izvora. Nakon procesije kiša je morala pasti u roku od četrnaest dana, što se uvijek i događalo. Običaj procesije na Vranjevinu, s molbama za kišu, potječe iz razdoblja prije Prvoga svjetskog rata, a prekinut je sredinom prošloga stoljeća. Danas na Vranjevini nema vode. Izvor i odvodni kanali presušili su, slap ne teče niz dvadeset i dva metra visok tektonski strmac, na kojem se jasno vidi nataložena sedra visine oko dva metra, a nema ni jezerca pod strmcm. Vranjevina je potpuno suha.³

KLARA JASNA ŽAGAR

Vranjevina

- 3 Tko se ne želi spuštati do jezerca u podnožju slapa i potom penjati stubama na vrh stijene i vidikovac, treba na Vranjevinu ići gornjom stazom, koja je na križanju ceste za Petrov vrh i šumskoga puta označena putokazom. Planinarska markacija vodi donjom stazom do jezerca podno stijene.

KRISTINA JASNAŽAGAR

Sjenica na Vranjevini

Na Vranjevini je 1958. održan II. Slet planinara Slavonije, koji je dobio najveće pohvale za veličanstvenu sliku i utisak. Okupilo se tada 2500 planinara. Održano je i orijentacijsko natjecanje. Tim daruvarskih planinara osvojio je prvo mjesto, a društvo je za izvrstan rad dobilo Zlatnu plaketu Planinarskog saveza Hrvatske.⁴

Prvo sklonište planinari su uredili u lugarnici na Poganu vrhu, koju su iznajmili za 460 dinara godišnje, a otvorili su ga 1933. Nakon dvije godine na Petrovu je vrhu izgrađena drvena piramida, koju je nakon tri godine srušila oluja. Ubrzo su planinari odlučili izgraditi vlastiti dom na Petrovu vrhu i otvorili ga za javnost 1939. U

domu su se odvijala predavanja, kinoprojekcije i zabave. Sve je aktivnosti prekinuo Drugi svjetski rat, kad je dom zapaljen. Nakon rata društvo je promijenilo ime u Petrov vrh i na mjestu stare piramide izgradilo novi vidikovac, a potom i novi dom. Ali sedamdesetih se godina prošlog stoljeća moda promijenila i odlazak ljudi pješice u prirodu zamijenio je odlazak automobilima na more. Dom je čekao bolje dane, obnovu i drugo svečano otvorenje u ljeto 1984. Stigao je potom Domovinski rat, u kojem je dom odsječen od Daruvara i demoliran, a sve do 1995. u njemu se nalazila vojska. Obnovljen je i treći put otvoren, a uređena je i skijaška vučnica.⁵ Nažalost, posljedica su klimatskih promjena blage zime, s malo

4 Više pročitajte na: Daněk, V. *O svetoj vodi vranjevinskoj* [online]. Dostupno na: <https://daruvarski-portfolio.net/svetoj-vodi-vranjevinskoj/> [26. srpnja 2022.] i Daněk, V. *Godina kada je svedena voda preko pećine* [online]. Dostupno na: <https://daruvarski-portfolio.net/godina-svedena-voda-pecine/> [26. srpnja 2022.]

5 Više pročitajte na: Daněk, V. *Tri nova početka za dom na Petrovom vrhu* [online]. Dostupno na: <https://daruvarski-portfolio.net/tri-nova-pocetka-dom-petrovom-vrhu/> [26. srpnja 2022.]

snijega ili bez njega, pa se čini da se i priroda urotila protiv Petrova vrha.

SAFE TOGETHER naziv je projekta kojim će se uspostaviti Edukacijski trening centar (ETC) na Petrovu vrhu, koji uključuje rekonstrukciju i opremanje postojećega planinarskog doma, a u njemu bit će i ispostava Hrvatske gorske službe spašavanja. Projektom se prvenstveno promiču i poboljšavaju sustavi zaštite okoliša i prirode te upravljanja radi sprječavanja rizika. Zbog zemljopisnog položaja Hrvatske, Crne Gore i Bosne i Hercegovine u mediteranskoj regiji te sve većih negativnih utjecaja klimatskih promjena na okoliš, te su zemlje posebno osjetljive na prirodne opasnosti, poput poplava, šumskih požara, ekstremnih vremenskih pojava i potresa. Dobiveno je odobrenje za financiranje projekta prekogranične suradnje Interreg-IPA CBC Croatia-Bosna and Herzegovina-Montenegro, obnovljena je pristupna cesta do Petrova vrha, izgrađeno je dječje igralište, a očekuje se završetak realizacije projekta i obnova doma.

Iako je najavljen vrhunac toplinskoga vala, vrata planinarskog doma gostoljubivo su otvorena. Prvo ću prošetati do vrha, a onda sjesti u hladovinu i pustiti da toplinski val prođe pored mene. Progovorila sam riječ-dvije s ljubaznim domaćinom i uputila se u laganu šetnju miješanom šumom bjelogorice i crnogorice do samoga vrha. Šumom dominiraju bukve i hrastovi kitnjaci, koji još uvijek pružaju ugodnu svježinu sada već prilično vrućem danu. Petrov vrh nalazi se na hrptu sjeverozapadnoga dijela Papuka, a uz njega se visinom ističu još Pogani vrh, Vrani kamen, Dujanova kosa i Crni vrh. Sam je vrh također okružen raslinjem i ne pruža široke vidike. Na njemu se nalaze ostaci nekadašnje piramide – četiri betonska temelja i jedna metalna spojnica za drvenu nogu. Iako su izgradnju treće piramide planinari planirali više puta, još je nisu uspjeli izgraditi. Sretno!

Sjedila sam u dubokoj sjeni granate bukve, dok me blag povjetarac ugodno hladio, a užareno sunce prosipalo zrake po modroj i zelenoj nizini. Osjećala sam kako zrak oko mene postaje vreo, a moje misli ugodno usporene. U glavi mi se odjednom sama od sebe pojavila misao da baš nikad nisam pitala domaće ljude zašto se Petrov

vrh naziva Petrovim. Pogledala sam oko sebe. Za susjednim se stolom odmarala jedna obitelj. Započela sam razgovor koji su usmjeravala pitanja što su se nametala sama od sebe. Potom sam priču provjerila kod domaćina u domu i temelj za istraživanje bio je postavljen, a na mom licu pojavio se osmijeh.

Prema legendi, na Petrovu je vrhu nekoć bila tvrđava čiji je gospodar bio lakom, nasilan i krvoločan čovjek. Domaće i strane ljude odvodio je u ropstvo, a sužnji su morali za njega raditi do smrti. Jednoga su starca već sasvim obuzele starost i žalost, kad je u njegovu tamnicu došao stran čovjek i predstavio se kao njegov sin. Veselju i zagrljajima nije bilo kraja. Međutim, starac je u zao čas pomislio da je i njegov sin zaslužnjen u istoj tvrđavi i probo ga je nožem. Sin je pak na samrti rekao ocu da on nije zaslužnjen u gradu, nego je doletio iz obližnje Bijele, u kojoj je u nuždi naučio izrađivati krila od šindre. Od velike žalosti umro je i otac. Eto, malo je znano da imamo bijelskoga Ikara, koji je na krilima od šindre letio nebom prije Dedala i Ikara. Tvrđava je nakon povlačenja Turaka iz Slavonije prepuštena propadanju. Tu priču, međutim, pobijaju ispitivanja i traganja kojima je utvrđeno da na Petrovu vrhu nije bilo tvrđave, ali su morale tamo biti župa i crkva koja je brdu dala ime. Kako se jedan vrh zove Petrov vrh, a susjedni je Pogani vrh, nema sumnje da je između ovih dvaju vrhova postojala crkva, a u udolini između ta dva brijega prostrana je zaravan koja se i danas naziva Crkvišće. Ovamo je smještena nestala kapelica svetog Petra koja se spominje u popisu iz 1501. godine. O tvrđavi i crkvi svetog Petra postoji samo ilustracija nacrta onako kako ju je zamislio sam crtač.⁶ Na spomendan svetog Petra i Pavla uvečer se na Petrovu vrhu pali krijes.

Na kraju se dana jarko svjetlo užarenih sunčevih zraka potpuno ugasilo, a nebom se razlila tamna noć. Tisuće zvjezdanih lučica treperilo je u beskrajnu svemirskom oceanu tame. Dopustila sam očima da se priviknu na mrak i strpljivo promatrala nebo. Sredina je kolovoza vrijeme

6 Više pročitajte na: Daněk, V. *Priča o Ikaru s Petrova vrha i ne samo o njemu* [online]. Dostupno na: <https://daruvarski-portfolio.net/prica-ikaru-s-petrova-vrha-ne-njemu/> [26. srpnja 2022.]

Planinarski dom Petrov vrh

kad nebom poput pčelica prelijeće meteorski roj Perzeidi, spektakularna nebeska pojava poznata kao suze svetog Lovre⁷. Na njihovu vrhuncu, a to je ljetos bila noć s 11. na 12. kolovoza, moglo bi se za jedan sat vidjeti stotinjak meteora. Petrov je vrh najfrekventnija točka Međunarodnog parka tamnog neba Vrani kamen. Park Vrani kamen odlično je mjesto za astronome i astrofotografe, koji mogu uživati u promatranju i fotografiranju noćnoga zvjezdanog neba jer je očuvan od nepotrebna svjetlosnog onečišćenja.⁸ Paperjasti oblaci razvlačili su se nebom, a zvijezde su postajale

sve sitnije, sve dok nebom nije zavladao potpun mrak. Promatrala sam kako se ostvaruje nepovoljna vremenska prognoza. Nisam osobito žalosna što je promatranje Perzeida otkazano, veselim se jer znam gdje ću u ovo vrijeme biti sljedeće godine.

Ljudi su otišli iz planine. Planina je zaspala mirnim snom. Bila je to samotna planina. Možda sam i ja, nakon kratkotrajne, možda čak i nepri-mjerene aktivnosti u njenu okrilju, postala svjesna njene, ali i vlastite usamljenosti. Možda sam baš sada spoznala kako je protok vremena istovremeno brz i nepovratan. Možda baš zato uživam u dugotrajnim šetnjama i stazama koje nikamo ne vode. Možda baš zato bilježim retke iz knjiga koji prikazuju ljudske naravi, ljubavi i strahove, koji su me dirnuli svojim moćnim značenjem, i učim ih napamet. Možda baš zato ponekad na komad papira zabilježim neku svoju misao koja je u moju glavu snažno ugurana moćnim silama drage planine. Možda baš zato uvečer gasim svjetlo i palim zvijezdu.

7 Naziv Suze svetog Lovre postao je popularan kod nas tek u posljednjih pedesetak godina. Budući da se Perzeidi pojavljuju oko spomendana kršćanskog mučenika svetog Lovre, koji je tijekom vladavine rimskoga cara Valerijana 10. kolovoza 258. spržen na roštilju, nazvani su Suzama svetog Lovre. U starohrvatskoj astrognoziji meteori su poznati kao zvijezde padalice, svitci, proleuše, krijesnice i feraliči.

8 Više pročitajte na: (2022) *Međunarodni park tamnog neba Vrani kamen* [online]. Dostupno na: <http://www.visitdarugar.hr/međunarodni-park-tamnog-neba-vrani-kamen.aspx> [12. kolovoza 2022.]

Kako su se sveci uspeli na planinske vrhove

Uspon na Sveti Vid na Pagu

Damir Šantek, Zagreb

Bogovi su uvijek negdje gore, skriveni na nebu ili na vrhovima planina. U politeizmu je lako vrhove planina nazivati po bogovima i zamišljati kako svaki bog sa svog vrha kroji sudbinu ovog svijeta unutar granica svoje moći. Moguće ih je zamisliti i zajedno, kako se međusobno dogovaraju ili prepiru oko vladanja, kao na Olimpu, koji je bio dom dvanaestorici grčkih bogova.

Mnoge su planine u raznim religijama svete zbog raznih razloga, čak i ako na njima ne žive bogovi. Općenito, većina religija u svojim vjerovanjima gleda prema planinama i njihovim vrhovima kao mjestima koja su najbliža nebu. Mi u monoteizmu nemamo takav luksuz, nemamo zapravo ni vrh koji je dobio ime po Bogu. Kršćanstvo i islam nemaju svoje bogove smještene negdje visoko gore gdje se samo rijetki uspinju. Očito je da se ti bogovi, kad ne hodaju svijetom, nalaze negdje još više od mjesta do kojih možemo doprijeti svojim pogledom. Ipak, ni na našim planinama nismo lišeni svetosti, ako ništa drugo barem po imenima vrhova koji nose imena svetaca. Budući da sveci, unatoč svojoj

svetosti, nisu isto što i bogovi, teško je zamišljati da stvarno stoje na tim vrhovima i promatraju nas s visine. Uostalom, kako su se popeli? Kao mi obični smrtnici, pješice? Na nekima od tih vrhova nalaze se crkve ili kapele posvećene svecima. Na nekima od njih postavljeni su križevi, čak i ako vrh nije nazvan po svecu, a na nekima je sve prepušteno čistoj mašti.

U Hrvatskoj postoji mnoštvo vrhova nazvanih po svecima, pretežito na području Dinarida, gdje su vrhovi i najviši, ali i drugdje diljem Lijepe Naše. Iskoristivši tu činjenicu, HPD Zagreb-Matica napravio je planinarsku obilaznicu »Sveti vrhovi hrvatskih planina«.

Najučestaliji hrvatski »planinski« svetac jest sveti Ilija. U slavenskim pučkim vjerovanjima sveti Ilija Gromovnik zapovijeda gromovima i kiši. Prema starohrvatskim legendama, kad sveti Ilija Gromovnik vozi kola po oblacima, dolazi do bljeskanja munja i grmljavine. Čak četiri vrha na našim planinama nose njegovo ime.

Najviši vrh otoka Paga, Sveti Vid, visok je tek 348 metara. Tri su markirana pristupa Svetom Vidu: prvi vodi sa sjeverozapada, iz Kolana, drugi

s njegove jugozapadne strane, iz Šimuna, a treći iz Dubrave, sa sjeveroistočne strane. Svi vode kroz nadaleko poznat paški »mjesečev« krajolik sa siromašnom i teško uočljivom vegetacijom. Ono što ne vidimo ili barem ne doživljavamo, ipak je ukusan obrok za brojne ovce koje pasu na tim škrtim pasištima, posoljenima nevidljivim filmom poznate paške soli, nanese ne snažnim vjetrovima koji šibaju taj nevjerojatan krajolik. Upravo ta mješavina soli, za nas praktički nevidljivih biljaka i upornost ovaca da iz toga izvuku hranu daju mlijeku i čuvenom paškom siru tu jedinstvenost i prepoznatljivost.

Većina se planinara na Sveti Vid penje iz Kolana i Šimuna jer ti usponi nisu zahtjevni. Ta dva uspona karakteriziraju s jedne strane vidici prema Maunu, Škrdi, Olibu, Silbi i otvorenom moru, a s druge na kamena pasišta ograda suhozidima, gdje se često mogu vidjeti paške ovce kako se skrivaju u tankoj traci sjene što je čine suhozidi, kameni podsjetnici na neka druga vremena i vrijednosti. Pozornost pri hodu treba usmjeriti na grubo i oštro kamenje i stazu. Na putu do vrha nema nikakvog hlada, a sunce zna nesmiljeno pržiti. Nije nemoguće susresti ni poskoke i crne udovice, ali to je ionako društvo koje nas često tiho i nevidljivo prati na većini uspona u našem priobalju i otocima.

Za uspon tim smjerovima trebat će vam tek malo više od sat vremena. Zbog svega nabrojana, najbolje je vrijeme za uspon predvečerje, tako da se na vrhu može uživati u fantastičnoj panorami, obasjanoj toplim bojama zalaska sunca, koja kruži od Velebita preko Paškog zaljeva i solane, Mauna, Škrde i otvorenog mora do Caske i Novalje. Te se dvije staze spajaju ispod vrha, a završni im je dio zajednički.

Prije tridesetak godina, na samom početku svojih planinarskih pustolovina, krenuo sam biciklom prema Dubravama, koje se nalaze u nastavku prigradskih naselja grada Paga s južne strane Paškog zaljeva. Ime Dubrava označava šumu, ponajprije hrastovu ili, kako se nekada govorilo, dubovu. Hrast ili dub od davnina se smatrao posebnim stablom, pa je tako u brojnim europskim kulturama bio posvećen vrhovnim božanstvima. Bio je simbol Zeusa u staroj Grčkoj, Jupitera u starom Rimu i Peruna kod starih Slavena. Moguće je da je nakon dolaska kršćanstva u naše krajeve Perun zamijenjen svetim Vidom jer se upravo po njemu zove vrh brda iznad te šume.

Ta je šuma hrasta medunca i bijeloga graba jedina listopadna šuma na otoku Pagu. Upravo je zbog toga 429 hektara te jedinstvene šume pod imenom Dubrava – Hanzine zaštićeno kao

Paški zaljev i Velebit u daljini

značajan krajobraz i posebni rezervat šumske vegetacije.

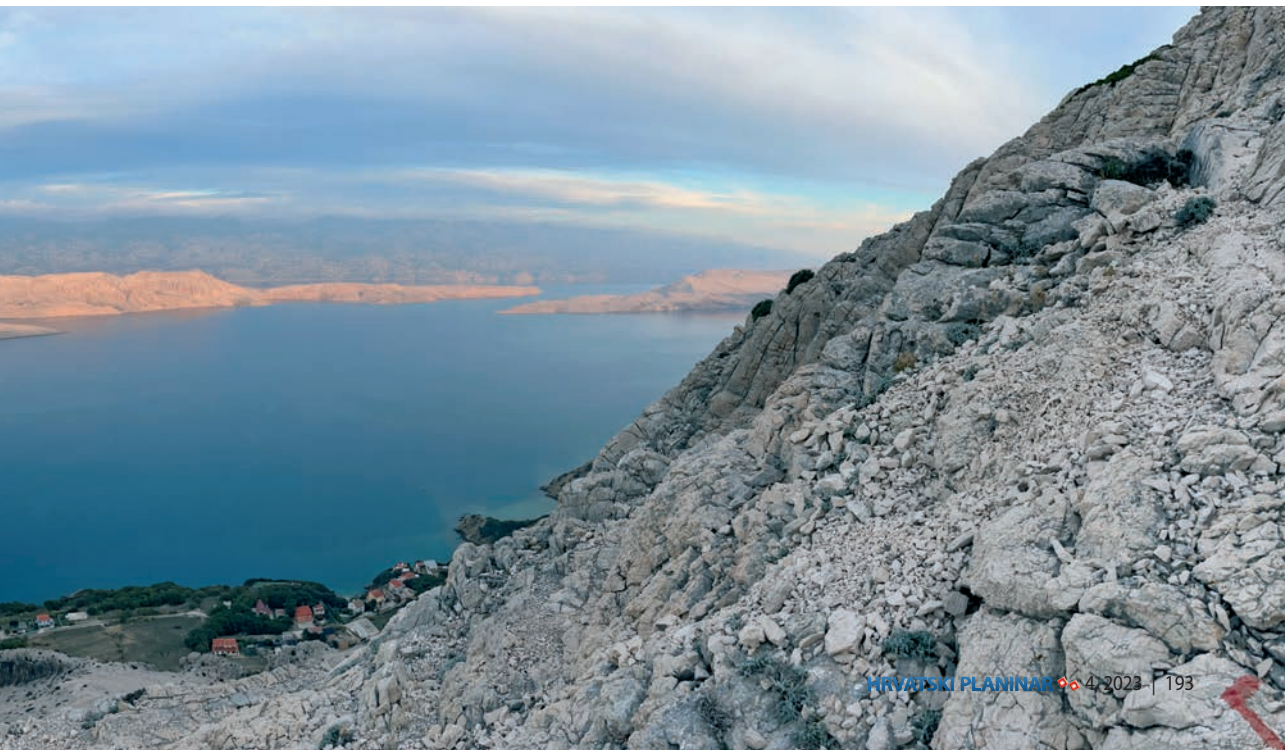
Krenuo sam prepun samopouzdanja prema vrhu, u sipar i stijenu. Do vrha treba nekih 40 minuta. Pošao sam s pretpostavkom da mi ne treba ni voda ni išta drugo jer ću se brzo popeti i još brže spustiti. Međutim, uspio sam se izgubiti, ne mogu više sa sigurnošću tvrditi da li zbog loših ili nepotpunih markacija ili zbog svoje brzopletosti i neiskustva.

Napornom upornošću ipak sam se uspeo na vrh. Bio je to fantastičan doživljaj. Vidio sam vidik koji se pamti i koji me i danas, nakon 30 godina, oduševljava. Kući sam se vratio raskrvavljenih koljena i dlanova te podrapanih kratkih hlača. Iako sam je pokušao izbjeći, majka me je vidjela i naravno da se ozbiljno ljutila, ne zbog hlača, nego zbog gluposti, neodgovornosti i neozbiljnosti. Dakako da je bila u pravu. Glumio sam nonšalantnost i pravio se da pretjeruje, ali bio sam duboko svjestan da sam ja taj koji je pretjerao. Bila je to još jedna škola za učenje na vlastitim pogreškama. Prije nekog vremena izašla mi je knjiga planinarskih putopisa, pa ju je majka među prvima imala priliku pročitati i u njoj naći cijeli niz ozbiljnijih situacija iz vremena kad se nakon putovanja više nisam vraćao njoj i ocu, no njezina je reakcija bila slična, ali ipak malo mirnija i pomirljivija.

Ostaci kapele svetog Vida

Evo me opet u Dubravi, preda mnom stoji strma stijena Svetog Vida. Posljednjih sam se godina na vrh penjao iz Kolana ili iz Šimuna i gotovo zaboravio kako je uzbudljiv kratak uspon s paške strane. S ceste, gdje raste trstika, put vodi kroz nisku hrastovu šumu do monolitne stijene koja kao da je sa sjeverozapadne strane spaljena i izjedena djelovanjem nekih velikih glodavaca koji oštire svoje zube grickajući kamen. Slijedi uspon po siparu između dviju stijena, pa penjanje kroz kameno bespuće, gdje teško vidljiv put treba

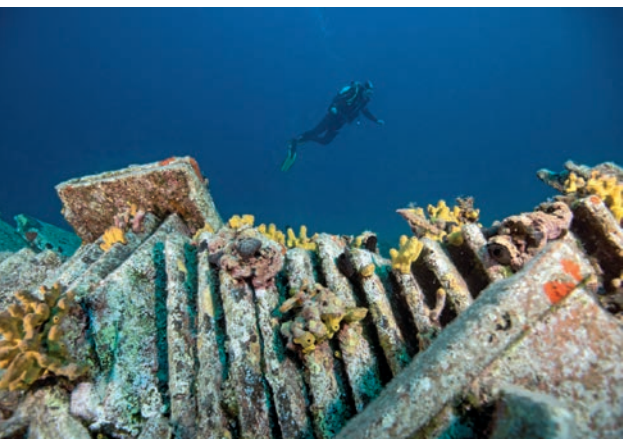
Vidik sa Svetog Vida prema Velebitu

pratiti po markacijama ili se sve završi na teži način, kao i prije trideset godina.

Svako malo vrijedi stati i okrenuti se. Ono što se vidi u prvom planu nije neki drugi otok, nego opet Pag, koji je toliko razveden da se onaj koji ga dobro ne poznaje uvijek nađe zatečen činjenicom da s otoka Paga opet gleda otok Pag. Iza njega ocrta se nešto što se ne može zamijeniti ni sa čime, vrli Velebit sa Svetim brdom i vilom koja

se skriva negdje po njegovim vrletima, šumama i gudurama.

Kamenje je grubo, a uspon kratak i strm, i na neki način nalikuje na alpske uspone, ako maknemo more, promijenimo kamenje i vegetaciju te zanemarimo miris i okus zraka i vjetra. Sam vrh i vidik ponovno me očaravaju! Vide se sve glavne odrednice Paga: Paška solana, grad Pag, s čuvenom paškom čipkom, ovce koje mekeću i Kolan, središte proizvodnje paškog sira. Na sve to gledaju ostaci ruševne crkvice svetog Vida. Ono što se ne vidi dok se ne zaroni ispod modrog prekrivača mora, a nalazi se u krugu od desetak kilometara, jesu ostaci šest potopljenih brodova iz rimskih vremena, upravo iz doba dok je sveti Vid činio čuda te bio mučen i bačen u kotao pun vrelog ulja. Vrijeme nosi svoje, crkvice iz 14. stoljeća je ruševna, brodovi iz rimskog doba razneseni su vjetrovima i valovima i/ili opljačkani, s iznimkom Letavice. Vremena se mijenjaju, a carstva se dižu i propadaju, no čekamo li dovoljno dugo, svi oni koji su bili negdje gore kad-tad završe kao i ta crkvice i ti brodovi – negdje dolje.

DAMIR ŠANTEK

Ronjenje nakon planinarenja

Gdje se sakrila jesen?

Snježana Plazonja, Split

U nesporazumu nastalom između godišnjih doba, odlučili smo sami potražiti jesen. Kalendar kaže da je došla, no kod nas su u Dalmaciji ljetne temperature, a turisti i šareni ručnici na plažama. Studeni samo što nije otvorio svoja vrata, no ipak, jeseni ni traga. Naša je Ivna znala da je Velebit zasigurno uzeo svu jesensku raskoš za sebe pa nas je povela u njegovo okrilje, na dva dana planinarenja po središnjem Velebitu u posljednjim danima listopada.

U subotu, u ranu zoru, po mrklom mraku, polazimo prema Baškim Oštarijama. Automobilom se probijamo po maglovitoj cesti ispraćajući noćne tmine, hitajući u zagrljaj prvim, sramežljivim zrakama sunca. Iz Baških Oštarija krećemo pješice širokim makadamom, preko šuštavog saga, Ždrilu ususret. Na put je krenulo dvadeset jedno nasmijano lice i jedna skakutava i vesela Bonnie.

List s planinarske staze

Međutim, nije za planinara makadamski put pa smo ga presijekali prekrasnim planinarskim stazama, što nam je omogućilo da uživamo u jedinstvenom vidiku na otok Pag, ali i u potpunom doživljaju velebitskih šuma. Visoke bukve ispratile su svoje požutjelo lišće na velebna velebitska prostranstva, da

U velebitskoj
šumi

upozore ostale kako jesen zaista dolazi, a ono malo lišća što se hrabro drži na granama pravi nam prijeko potreban hlad od sad već nemilosrdnog sunca što se ne povlači pred jesenskim danima.

Tanašna i niska, ogoljena javorova stabla nisu zadržala svoje prekrasno oblikovano lišće, ali ono je ostalo uz njihovo podnožje i svojom nam šušta-
vom pjesmom pruža dobrodošlicu na svakom koraku. Posljednje lišće na granama prekrasnih javorovih i bukovih šuma, Sunce u svoj svojoj raskoši... i mi.

Nakon nešto više od tri sata lagana hoda izlazimo iz šume, i taman kad smo pomislili da pred nama nema ničega, stižemo do planinarskog skloništa Ždrilo (1010 m), jednog od najljepših

SNJEŽANA PLAZONJA
SNJEŽANA PLAZONJA

u Hrvatskoj. Iza toga bajkovitog zdanja stoje kreativan um i marljive ruke arhitekta Ivana Juretića, a onoga trenutka kada uđete u njegovo okrilje i udahnete miris drva, osluhnete zvuk tišine i opijete se vidikom na velebitske daljine, osjetit ćete svaki napor i trud uložen u njegovu gradnju.

Sutradan odlazimo u Dabarske kukove, na vrh Kizu (1274 m). Samo sat vremena hodanja prekrasnom, raznolikom stazom dijeli nas od polazišne točke do toga atraktivnoga vapnenačkoga grebena u kojem se isprepliću brojni okomiti kukovi. Šuštava šumska staza i visoke bijele stijene, od kojih svaka upućuje promatraču svoju neverbalnu poruku, a ne ometa slobodnu interpretaciju. Uz malo spretnosti ruku i nogu na putu do samoga vrha, stižemo do mjesta odakle se pruža prekrasan vidik na okolne kukove, na »kralješnicu« Velebita, na otok Pag, na velebitska prostranstva. U trenutku kada sjedneš na te moćne stijene i okružiš se čarobnim prostranstvima Velebita, osjeteš

se istovremeno i velikim i malenim. Velikim, jer zajedno s ostalim vrhovima, makar na trenutak, tvoriš jedinstvenu sliku, osjećajući pripadnost i snagu, osjećajući se kao spojnica između najviše trenutačne točke i nebeskog plavetnila. S druge si strane malen, jer kako bi se drugačije čovjek osjećao naspram svih tih divovskih stijena, oštih vrhova i planinskih masiva.

To najveće zaštićeno područje u Republici Hrvatskoj, Park prirode Velebit, još nas je jednom osvojilo, postupno i mudro, a mi smo otkrili za nas dosad neprohodane putove i upili ljepotu tih daljina te se opijeni jesenskim bojama vratili posljednjim ljetnim danima u Dalmaciji.

Već je toliko riječi o Velebitu rečeno, pa je nekako najbolje završiti stihovima Vladimira Nazora:

*»Velebit se zovem, junak sam ti pravi
Kamen-krunu nosim na ponosnoj
glavi«.*

SNJEŽANA PLAZONJA

SNJEŽANA PLAZONJA

SNJEŽANA PLAZONJA

priredio Vjekoslav Kramberger, Požega

Značke PSH i HPS (1. dio)

Prošle godine smo u ovoj rubrici upoznali značke Hrvatskog planinarskog društva (HPD) koje su bile u uporabi do 1945. godine. Nakon Drugog svjetskog rata i nastanka Jugoslavije planinarske prilike u našoj zemlji uvelike su se promijenile. Planinari su se u početku, zajedno s drugim granama fizičke kulture udruživali u fiskulturna društva (FD) kao sportske organizacije u kojima je svaki sport, a u što se uključivalo i planinarstvo, imalo svoju sekciju. Planinarske sekcije imali su tako FD Dinamo, Zagreb, FD Lokomotiva, Zagreb, FD Sloga Osijek i druga fiskulturna društva. Srećom, takva planinarska pat pozicija iz prvih poslijeratnih godina završila je osnivanjem Planinarskog saveza Hrvatske (PSH), čime je obnovljeno planinarsko djelovanje obustavljeno ratom. Po gradovima diljem Hrvatske osnivaju se od 1948. samostalna planinarska društva sa srodnim sekcijama, obnavljaju se kuće i domovi, ali i »udaraju« temelji novih planinarskih objekata. Do kraja 1951. u Hrvatskoj djeluje čak 59 planinarskih društava, među kojima desetak iz Zagreba.

PSH uz mnoge novine donosi i novi društveni znak koji nije isti kao onaj prijeratni u obliku crvene potkove i s velikim runolistom u sredini. Kada je točno nastao novi znak PSH-a, osobno nisam uspio saznati, no pretpostavljam da je nastao tijekom ranih pedesetih kada bi mogle datirati i prve značke. U najstarijem meni dostupnom statutu iz 1962. godine (čl. 2) čitamo njegov opis: »Znak planinarskog saveza Hrvatske ima oblik potkovice s vrpcom i obrisom planine Klek u sredini. Potkovica je crvene boje s

natpisom Planinarski savez Hrvatske. Traka je plave boje sa godinom osnutka planinarske organizacije u Hrvatskoj. U podnožju obrisa planine Klek nalazi se petokraka zvijezda u crvenoj boji.«

Također u meni dostupnoj literaturi nije zabilježeno tko je autor novog znaka PSH, ali dizajn koji uključuje Klek zabilježen je još 1942. pri natječaju za novi znak HPD-a, a pri kojemu je prvo mjesto odnio Artur Skutelj s prikazom planine Matterhorn na granici Švicarske i Italije (vidi HP 2022./9.). Rad istog autora, ali s planinom Klek, također je ocijenjen kao jedan od najboljih, no tada nije zaživio kao službeni znak ratnog HPD-a.

Da se planina Klek nalazi na saveznom znaku izvrsno je idejno rješenje iz više razloga. Klek (1182 m) je vrlo dojmpljiva hrvatska planina sa svojim istaknutim stjenovitim grebenom, a kako se uočava iz daleka, naročito putujući »s kontinenta prema moru« na osobit način simbolizira granicu između panonske i dinarske Hrvatske. Također, stoljećima privlači

planinare – na njoj su zabilježeni prvi pionirski planinarski usponi; spomenimo 1838. godinu i uspon saskog kralja Fridiecha Augusta II. kojega je vodio tada mladi ogulinski časnik, kasnije hrvatski ban Josip Jelačić. Ilirska književnost također nije zaobišla Klek, a Ivani Brlić Mažuranić je Klek i bogata narodna predaja prepuna vila, vještica, zmajeva, divova i drugih mitskih bića, bila inspiracija za »Priče iz davnina« i druge bajke. Nešto kasnije, razvojem planinarstva, Klek postaje i alpinistička meka vodećih hrvatskih alpinista. U povijesti hrvatskog planinarstva Klek je zaista zauzeo posebno mjesto, a jedan događaj ga veže i uz osnivanje HPD-a. Godine 1874. u njegovom podnožju, u gradu Ogulinu, nakon izleta na vrh i druženja nekoliko povijesnih ličnosti (Johannes Frischauf iz Graza, Bude Budisavljević i Vladimir Mažuranić) rodila se povijesna ideja o osnivanju HPD-a. Hrvatsko planinarsko društvo osnovano je iste godine u Zagrebu i to je godina koja stoji i danas na znaku Hrvatskog planinarskog saveza (HPS). Možda i »ptice na grani« znaju da se u znaku HPS-a nalazi planina Klek, ali to ne znaju i brojni planinari. Tome u prilog ide jedna mala internetska anketa koju je s takvim pitanjem postavilo jedno naše planinarsko društvo 2018. godine. Bile su ponuđene četiri planine, a jedna od njih je bio Klek kao točan odgovor. U anketi je sudjelovalo 34 planinara, a samo je njih 16 znalo točan odgovor, odnosno da se u znaku HPS-a nalazi Klek.

Nakon osamostaljenja Hrvatske 1991. godine, PSH mijenja ime u Hrvatski planinarski savez (HPS), a također i znak dobiva novitete. Zadržan je tradicionalni dizajn u obliku potkove, zadržan je i prikaz Kleka, jedino umjesto petokrake zvijezde sada stoji cvijet runolista, univerzalni simbol planinara i planinarstva, a ujedno i poveznica sa tradicijom predratne krovne planinarske organizacije u Hrvatskoj.

Prve značke sa znakom PSH-a nastale su tijekom pedesetih godina i s vremenom je nastala potreba za novim i novim serijama. Koliko je serija značaka nastalo tijekom četrdesetak godina djelovanja PSH-a najbolje pokazuje količina »istih« značaka u prilogima. Naručuju se kod više proizvođača (Kasun, IKOM i td.), različiti kalupi i vremenski razmak im daju razlike, a također su izdane povodom obljetnica. Osim vizualnog identiteta, zajednička im je i kvalitetna izrada, što će svakako rezultirati njenu trajnost kao povijesnom artefaktu. Sve su u osnovi izrađene od kvalitetnog metala, zatim su posrebrene, pozlaćene ili niklovane te emajlirane što ih čini lijepim i prepoznatljivim značkama. Značke su u tom razdoblju doživjele svoj procvat i vrhunac, svi su ih nosili ili čuvali doma, no kasnije to više nije tako. U vremenu od 1991. samo su dvije vrste značke toga tipa izrađene – zlatna i niklovana. Značke su izgubile popularnost što smo već više puta napomenuli.

Pri naslovu je naznačeno da će ova tema dobiti svoj nastavak. PSH je izdao još mnoštvo značaka; u ovom članku smo upoznali značke sa znakom Saveza, no u nekoj od narednih tema vidjet ćemo još značaka koje je izdao PSH odnosno HPS povodom svojih važnijih obljetnica i za druge potrebe.

Značke Planinarskog saveza Hrvatske / Hrvatskog planinarskog saveza

Ulaganja u planinarsku infrastrukturu u 2023. godini

Na svojoj 21. sjednici 6. ožujka 2023. Izvršni odbor HPS-a, na temelju prijedloga stručnih komisija za planinarske putove i za planinarske objekte odobrio je provedbu nabave i distribuciju potrebne građe, materijala, alata i pribora prema iskazanim prihvatljivim potrebama planinarskih udruga za uređenje planinarske infrastrukture u skladu s uvjetima projekta Sigurna i održiva planinarska infrastruktura.

Poziv na iskazivanje potreba za uređenje planinarske infrastrukture objavljen je u siječnju 2023., a do roka za prikupljanje dokumentacije 20. veljače 2023. pristiglo je ukupno 75 iskaza potreba za uređivanje planinarskih putova i 41 iskaz potreba za uređenje planinarskih objekata.

Prema iskazima planinarskih udruga planirano je uređenje ukupno 382 registrirana planinarska puta ukupne duljine 1707 kilometara, odnosno 606 sati i 45 minuta hoda. Za uređivanje planinarskih putova zatraženo je ukupno 10053 pojedinačnih komada materijala, alata i pribora, od toga 1851 kistova i 750 litara boje, 886 putokaznih ploča i 550 putokaznih stupova. Za nabavu materijala, alata i pribora koji se smatraju prihvatljivim troškovima sukladno uvjetima projekta Sigurna i održiva planinarska infrastruktura

HPD SOKOLOVAC POŽEGA

Obnova markacija na planinarskom putu u Slavoniji

HPD SOKOLOVAC POŽEGA

Markiranje na južnom Velebitu

u 2023. godini izdvojiti će se 137.000,00 € a nabava je provedena tijekom ožujka po modelu centralizirane javne nabave. Glavnina materijala, alata i pribora, uključujući i gotove standardizirane planinarske putokaze bit će dostavljena izravno od dobavljača planinarskim udrugama, a alati veće vrijednosti (motorne pile, akumulatorske bušilice i drugo) bit će dostupni udrugama na posudbu u sjedištu HPS-a. Dodatno, za pokriće troškova terenskog rada osigurano je 75.000 €, koji će se realizirati temeljem ugovora o djelu s neposrednim izvoditeljima radova (markacistima).

Svim udrugama i markacistima osobito se skreće pozornost da je materijal, alat i pribor namijenjen isključivo za uređenje postojećih registriranih planinarskih putova i da je obavezna primjena standardizirane signalizacije sukladno Knjizi standarda signalizacije na planinarskim putovima. Nadzor provedbe na terenu vršit će HPS i Ministarstvo turizma i sporta.

Iz projektnih sredstava pribavljenih temeljem ugovora između HPS-a i Ministarstva turizma i sporta i iz vlastitih sredstava u ukupnom iznosu od 145.027,04 eura nabavlja se materijal, građa, alat i pribor za uređenje 32 planinarska objekta prema potrebama

i namjenama iskazanim u projektnoj dokumentaciji planinarskih udruga koje njima upravljaju – za domove Bijele stijene (Tuk), Glavica, Paklenica, Sveti Gaudent, Umberto Girometta, Zamost, Kladešćica, kuće Apatišan, Belecgrad, Boris Farkaš, Česmina, Dragutin Hirtz (Bijele stijene), Krndija (Londžica), Kuna gora, Majer, Mrkvište, Orlove stine, Skitača, Strmac, Vodice te skloništa Bitorajka, Dušice, Jakob Mihelčić (Bjelolasica), Kontejner (Mosor), Miroslav Hirtz (Bijele stijene), Ratkovo sklonište, Rossijevo sklonište, Skorpovac, Šugarska duliba, Vickov stup, Vjetar s Dinare i Zlatko Prgin (Dinara). Podrobniji podaci o upravljačima, objektima i odobrenim sredstvima za nabavku materijala objavljeni su na web stranici HPS-a.

U ovoj godini u tijeku je također i projekt opremanja planinarskih skloništa u zaštićenim planinskim područjima, koji se financira pretežito iz sredstava Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja putem Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Vrijednost tog projekta je 66.360 eura, a obuhvaćeno je ukupno 15 skloništa na Velebitu, Dinari i Biokovu (Rossijevo sklonište, Ograđenica, Skorpovac, Dušice, Visočica, Tatekova koliba, Struge, Kale, Zlatko Prgin, Vjetar s Dinare, Pume, Bili cvitak, Drago Grubač, Rupe i Sveti Mihovil na Žlabini). Nositelj projekta je Hrvatski planinarski savez, a sve aktivnosti provode se u suradnji s HGSS-om u cilju unaprjeđenja sigurnosti u zaštićenim planinskim područjima.

Kao sažetu informaciju i pomoć svima koji skrbe o planinarskim objektima Komisija za planinarske objekte HPS-a priredila je i na webu HPS-a 2021. objavila Vodič za upravljače i domaćine planinarskih objekata (domova, kuća i skloništa). Vodič sadrži osnovne informacije o stanju, statusu, izazovima, pokazateljima, aktima i strateškim odrednicama za upravljanje planinarskim objektima, o ulozi planinarske udruge, organiziranju prihvata posjetitelja i drugim temama od interesa za upravljače i domaćine planinarskih objekata, ali i za sve posjetitelje. Na svojoj 15. sjednici Izvršni odbor HPS-a donio je i Operativni program upravljanja planinarskom infrastrukturom kojim su definirani ciljevi, načela, aktivnosti, uvjeti, kriteriji i prioriteti koji se primjenjuju kod upravljanja planinarskom infrastrukturom, a koji predstavlja glavno uporište za ulaganja u planinarsku infrastrukturu.

Podsjećamo, Ministarstvo turizma i sporta i Hrvatski planinarski savez sklopili su u prosincu 2022. Sporazum o dugoročnoj suradnji na razvoju i održavanju planinarske infrastrukture u funkciji turizma i Ugovor o provedbi projekta uređenja i opremanja planinarske infrastrukture. Podrobnije informacije o tome objavljene su u časopisu Hrvatski planinar br. 1/2023, u objavi na mrežnoj stranici HPS-a i u porukama elektroničke pošte upućenim svim osnovnim planinarskim udrugama članicama HPS-a.

Alan Čaplar

Planinarsko sklonište Zlatko Prgin na Dinari

Stručni seminar za markaciste u planinarskoj kući »Zvonimir Plevnik« na Kalvariji kod Karlovca

Komisija za planinarske putove HPS-a organizirala je i održala u subotu 11. ožujka 2023. u planinarskoj kući »Zvonimir Plevnik« na Kalvariji kod Karlovca Stručni seminar za dopunsko obrazovanje i obnovu znanja markacista s područja središnje Hrvatske. Suorganizator seminara bio je PD Dubovac iz Karlovca te članicama i članovima društva domaćina zahvaljujemo na gostoprimstvu i suradnji.

Stručni seminar za dopunsko obrazovanje i obnovu znanja markacista namijenjen je markacistima i markacistima voditeljima, članovima planinarskih udruga koji su završili tečaj za markaciste HPS-a, a žele dopuniti i obnoviti svoje znanje. Na seminaru su sudjelovali članovi sljedećih udruga: PD Dubovac i DPIOPV-a Osmica iz Karlovca, Društvo prijatelja prirode, Ivanić Grad, HPD Blagus, Blaguša, HPD Garjevica, Čazma, HPD Grabovica, Ploče, HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko, HPD Kunagora, Pregrada, HPD Pliva, Zagreb, HPD Runolist, Zagreb, HPD Sunovrat, Varaždin, HPD Vihor, Zagreb, PD Bistra, Donja Bistra, PD Kalnik, Križevci, PD Pinklec, Sveta Nedelja, PDS Velebit, Zagreb, PK Scout, Samobor i HPD Kapela, Zagreb.

Nakon međusobnog upoznavanja i uvodnog izlaganja polaznici seminara su, kroz popratne grafičke

prikaze, informirani o zadacima markacista u provedbi strategije hrvatskog planinarstva, označavanju putova prema Knjizi standarda signalizacije na planinarskim putovima HPS-a, načinima obavješćivanja Komisije o djelatnostima planinarskih udruga na održavanju planinarskih putova, postupku licenciranja markacista, organizaciji rada Komisije, podjeli planinarskih područja i povjerenicima za pojedina područja, kao i o projektu Sigurna i održiva planinarska infrastruktura koji HPS provodi u suradnji s Ministarstvom turizma i sporta, a koji uporište ima u radu markacista u planinarskim udrugama članicama HPS-a.

Na praktičnom dijelu tečaja izvedena je demonstracija uređenja križanja planinarskih putova, korištenjem osnovnih i dodatnih planinarskih oznaka te planinarskih putokaznih ploča.

Stručni seminar koji se sastoji od teorijskog i praktičnog dijela, uspješno je završilo 34 polaznika kojima su uručene potvrde o sudjelovanju.

Svim sudionicima želimo da što prije primjene novostečena znanja, a isto tako da standardne smjernice prenesu markacistima članovima svojih planinarskih udruga, kako bi planinarski putovi bili označavani standardnim planinarskim oznakama te pružali uvjete za udobno i sigurno kretanje planinarima, izletnicima i ostalim posjetiteljima planina.

Komisija za planinarske putove HPS-a

Sudionici seminara za markaciste na Kalvariji

Brdo knjiga – festival knjiga i planina

Samobor, četvrtak 18. – nedjelja 21. 5. 2023.

Nakon premijernog izdanja Brda knjiga, koje je privuklo veliki broj ljubitelja planina i planinske literature, organizatori najavljuju i drugo izdanje festivala koje će se održati u Samoboru i Parku prirode Žumberak – Samoborsko gorje od 18. do 21. svibnja 2023. Brdo knjiga zamišljeno je kao druženje publike i autora, primarno pisaca knjiga planinske tematike, ali i svih drugih koji inspiraciju za svoja djela nalaze u planinama. Tako će svi koji pohode ovogodišnji festival imati priliku uživati u predstavljajima novih planinarskih knjiga, susretima s vrsnim alpinistima, zanimljivim panelima na temu planina, a bit će tu i edukativnih radionica za djecu, predavanja za srednjoškolce, organiziranih izleta i još puno toga.

Ove godine Brdo knjiga će započeti najavnim programom nazvanim »Pristup Brdu knjiga« koji će se odvijati u Knjižnicama grada Zagreba već tijekom ožujka i travnja. Tri predstavljanja knjiga i dvije izložbe s planinskim motivima, likovna i fotografska, povest će publiku od kvarnerskih staza i šetnica preko velebitskih vrleti sve do bijelih vrhunaca Anda i Himalaje.

Glavni dio programa odvijat će se na istom mjestu kao i prošle godine, u Centru za mlade Bunker u Samoboru gdje će svoje knjige predstaviti Stipe Božić, Ana Lemić, Ranko Dragičević, Milan Majerović-Stilinović i drugi, a bit će predstavljene i dvije vrijedne knjige prijevodne planinske publicistike nedavno objavljene kod nas. I ove godine očekuju se izuzetno zanimljivi planinari, alpinisti i publicisti iz Slovenije. Središnji program obogatit će glazbeni nastupi, izložba »Vrapci na brdu« kao i popratne izložbe slika i fotografija, a festival će, kako se to i očekuje, pratiti i ponuda domaće i strane planinarske literature raznih izdavača koja će se moći kupiti uz prigodne popuste. Doprinos

festivalu dat će i Gradska knjižnica Samobor u kojoj će svoju knjigu predstaviti Damir Šantek.

Festival nije zaboravio ni na mlade i najmlađe. U parku ispred Samoborskog muzeja održavat će se radionice za osnovnoškolce u suradnji s Hrvatskim šumama, a polaznike samoborskih srednjih škola na odlazak u planine pokušat će svojim predavanjem motivirati Sunčica Hrašćanec, alpinistkinja i članica HGSS-a.

I na kraju, kakav bi to bio festival posvećen planinama kada se dio njegovog programa ne bi odvijao u planinama. U šetnju magičnom stranom Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje, djecu i njihove roditelje u subotu će povesti Zdenko Bašić, a za one s viškom planinarskih ambicija i manjkom mašte bit će organiziran malo duži i »jači« planinarski izlet. Nedjelja je, kao i lani, rezervirana za planinarenje Samoborskim gorjem uz čitanje ulomaka iz knjiga i glazbene nastupe.

Inicijatori festivala su Željko Žarak i Milan Majerović-Stilinović, a organizator je izdavačka kuća Libricon d.o.o. koja je za prošlogodišnje izdanje festivala dobila godišnju nagradu Izvršnog odbora HPS-a u kategoriji »Najbolji vanjski suradnik«. Suorganizator festivala je Pučko otvoreno učilište Samobor, a festival su podržali Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Grad Samobor, Grad Zagreb i mnogi drugi subjekti.

Sve novosti i najave vezane za festival možete pratiti na festivalskoj Facebook stranici <https://www.facebook.com/BrdoKnjigaFestival/>, a uskoro i na službenoj web stranici www.brdoknjiga.com.

Pribilježite u svoj kalendar datume od 18. do 21. svibnja 2023. i dođite na brdo na koje se ide samo jednom godišnje – Brdo knjiga!

18. 5. – 21. 5. 2023.

SAMOBOR

ŽUMBERAK – SAMOBORSKO GORJE

10. 4.	Uskršnji pohod Kalničkom gorom PD Kalnik, Križevci	7. 5.	Pohod PD-a Pinklec PD Pinklec, Sveta Nedelja
10. 4.	Uskršnji ponedjeljak na Sisolu PD Pljusak, Rijeka	7. 5.	Slivin pohod PD Petrov vrh, Daruvar
10. 4.	Uskršnji uspon na Malačku Pekinom stazom HPD Malačka – Donja Kaštela, Kaštel Stari	13. 5.	Dan medicinskih sestara PD Naftaplin, Zagreb
15. 4.	29. Rusov pohod – Tragom prvog izleta PD-a Nikola Tesla PD Nikola Tesla, Zagreb	13. 5.	Pohod Jubilarnim jankovačkim planinarskim putom HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
15. 4.	Hodanjem k zdravlju – obilježavanje 100. obljetnice planinarstva u Karlovcu PD Dubovac, Karlovac	14. 5.	14. Pohod po Planinarskom putu Velebno HPD Zagreb-Matica, Zagreb
15. – 16. 4.	Obilazak Jaskanskog planinarskog puta HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko	14. 5.	Memorijal Andrije Petriča PD Opatija, Opatija
15. 4.	Pohod po Belišćanskom podravskom pješačkom putu HPD Belišće, Belišće	21. 5.	9. tradicionalni uspon na Mali Petehovac HPD Petehovac, Delnice
16. 4.	Pohod Dragojlinom stazom na Okić HPD Željezničar, Zagreb	21. 5.	Dan HPD-a Beograd, Belec – 25. obljetnica HPD Beograd, Belec
16. 4.	Proljeće na Bilogori HPD Bilogora, Bjelovar	21. 5.	Dan PK-a Scout PK Scout, Samobor
16. 4.	Proljetni pohod Vinica – Martinščak HPD Vinica, Duga Resa	21. 5.	Japetićevo pohod HPD Japetić, Samobor
23. 4.	12. tradicionalni pohod Planinarskim stazama otoka Krka PD Obzova, Njivice	25. – 30. 5.	Pohod na Mljet PD Mljet, Govedari
23. 4.	23. pohod Podunavskim pješačkim putom (Aljmaš – Erdut) PD Zanatlija, Osijek	27. 5.	4. pohod Tragom prvog izleta HPD-a na Sljeme Planinarski savez Zagreba, Zagreb
23. 4.	24. pohod Liječničkom planinarskom stazom PK Hrvatskog liječničkog zbora, Zagreb	27. 5.	Obilazak Staze 7 vrhova PD Petrov vrh, Daruvar
23. 4.	Dan planeta Zemlje u Moslavini PD Yeti, Kutina	28. 5.	Pohod PD-a Vrapče PD Vrapče, Zagreb
23. 4.	Od Ivane do Tadije PD Dilj gora, Slavonski Brod	3. – 4. 6.	DANI HRVATSKIH PLANINARA (Papuk, Velika) HPS i HPD Sokolovac, Požega
27. 4. – 1. 5.	Dan PD-a Mljet PD Mljet, Govedari	3. 6.	6. Pohod za hrvatske branitelje poginule na Velebitu HPD Gora, Zagreb
29. 4.	Pohod planinarskim putovima Frankopana PD Tuhobić, Rijeka	3. 6.	Dan planinara HPD-a MIV HPD MIV, Varaždin
29. – 30. 4.	Pohod tri vrha Vrgorskoga gorja HPD Vrgorac, Vrgorac	4. 6.	Cvjetne staze Ravne gore, ljetni pohod – ljetni zlatan PD Ravna gora, Varaždin
1. 5.	Proslava Prvoga svibnja PD Sveti Ilija, Orebić	11. 6.	18. Virovitički susret planinara HPD Papuk, Virovitica
6. 5.	Pohod 13. Proljeće u Šumi Striborovo PD Kamenjak, Rijeka	11. 6.	30. Antunovski piknik PD Krndija, Našice
7. 5.	34. Pješačenjem do zdravlja PD Strlež, Crikvenica	11. 6.	5. pohod na Snježnik i Trofej Platak HPD Platak, Rijeka
7. 5.	Piknik na Cesargradu HPD Cesargrad, Klanjec	11. 6.	Orijentacijska vježba SPV-a Rijeka SPV Rijeka, Rijeka

HRVATSKI PLANINARSKI SAVEZ
HPD SOKOLOVAC, POŽEGA

DANI HRVATSKIH PLANINARA

Papuk, Velika

3.–4. lipnja 2023.

INFO

Hrvatski planinarski savez, www.hps.hr, hps@hps.hr

HPD Sokolovac, Požega, hpd.sokolovac@hps.hr

Premetaljka:

VOSAK, ČIČAK, ŠLJIVE

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prošlog broja:

OSTANI VELIK = SVETI NIKOLA

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. travnja 2023. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prošlog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

(Redoslijed imena ne prikazuje vremenski redoslijed prijave rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Dubravka Hržica, PD Zagorske steze, Zabok
2. Ivica Čepuran, HPD Martinščak, Karlovac
3. Ivan Parlov Matan, HPD Sveti Jure, Zagvozd
4. Draženko Fabijanić, HPD Željezničar, Zagreb
5. Ivan Sadaić, PD Zagorske steze, Zabok
6. Marko Kevo, HPD Liska, Ilok
7. Jelena Kevo, HPD Liska, Ilok
8. Brigita Kevo, HPD Liska, Ilok
9. Vlasta Klem, HPD Liska, Ilok
10. Ksenija Jovic Grunge, PDS Velebit, Zagreb
11. Renata Šimunko, PDS Velebit, Zagreb
12. Darko Prusina, PD Zanatlija, Osijek
13. Josip Grünfelder, PD Zanatlija, Osijek
14. Krešimir Baličević, PD Zanatlija, Osijek
15. Renata Baličević, PD Zanatlija, Osijek
16. Ana Baličević, PD Zanatlija, Osijek
17. Stipe Radić, NOPD Kočari, Sinj
18. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
19. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
20. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
21. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
22. Tomislav Martinelli, HPD Gora, Zagreb
23. Ankica Šimunić, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
24. Paula Horvatić, HPD Zaprešić, Zaprešić
25. Daliborka Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
26. Marijan Turković, HPD Klek, Ogulin
27. Ivan Antić, PD Vršak Brod, Moravice
28. Vesna Čaplar, HPD Željezničar, Zagreb
29. Dejan Šimunović, HPD Petehovac, Delnice
30. Anđelko Hlevnjak, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
31. Marko Drinovac, PD Planinorci, Zagreb
32. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
33. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
34. Ivica Capan, PD Dubovac, Karlovac
35. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
36. Roan Rašuo, PD Skitaci, Labin
37. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
38. Tihomir Pupek
39. Saša Trauber, PD Zanatlija, Osijek
40. Nives Trauber, PD Zanatlija, Osijek
41. Čedomir Diklić, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
42. Ružica Medvarić-Bračko, HPD Bilo, Koprivnica
43. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor
44. Helena Petrić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb

Sveti Nikola na Hvaru

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr

GET MOVIN'

MAMMUT
SWISS 1862

NOVO U HERVISU

SHUKSAN TOUR GTX

Muška ili ženska planinarska vjetrovka

Visokokvalitetna 2,5-slojna vodootporna tkanina - **GORE-TEX®** za potpunu zaštitu od vremenskih uvjeta -
Vodeni stupac: 28 000 mm - Zračnost: RET < 9 m² Pa/W - Vodoodbojna impregnacija - Materijal s certifikatom
Bluesign® - bez PFC-a - Vodootporna, lagana i iznimno se lako slaže.

bluesign®
PRODUCT

WWW.HERVIS.HR